

# ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

V.

Изази половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторуководијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VIII.

## БЕСЈЕДА

Његовог Високопреосвешт. Господина Митрополита  
МИТРОФАНА при дочену Његовог Величанства Краља  
АЛЕКСАНДРА I, у цетињском манастиру.

Ваше Величанство!

Ова света обитељ, ова ваздашња чуварица светијех аманета српске назаисности, међу својијема радоснијема данима, као знаменит и преиспуњен највеће радости приборије и данашњи дан, у који је срећна дочекати Ваше Величанство, као најузданијега Брата и најмилијега Госта Његовога Височанства нашега узвишенога Господара Књаза Николе.

Братски загрљај Његовога Височанства нашега Господара са Вашијем Величанством пај-

прије у Биограду, па онет сада овдје на Цетињу неописаном радошћу испунио је свако српско срце гдје-год га у свијету има.

И свете сјени нашијех нигда неумрлијех Господара славнијех Петровића и Обреновића са неописаном радошћу с небеснијех висина благосиљаху братски састанак Својијех драгијех Потомака, јер у овоме Вашему братољубном састанку они виде слогу и снагу Вашу — слогу и снагу народа српскога, који њом задахнут с поуздањем иде на сусрет својој сретнијој и великој будућности.

У то име призивљем на Вас благослов Божији са најтоплијом молитвом Свевишњему, да Вас — дичне узданице народа нашега — дуго поживи, да се о сили Ваше братске љубави и непоколебиве Ваше слоге као војсководеца пред огњем разбије свака непријатељска навала, која би игда и од кога била управљена на Вашу и народа Вашег штету.

Овијем најсветијим хришћанскијем знамењем часнога крста осјењујући Ваш срећни састанак, поздрављам Ваше Величанство радоснијем поздравом све моје Богом храниме пастве: „Добро нам дошао, Узвишени Краљу драге нам Србије, рођене и уздане сестре Црне Горе!“



## СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповиједи

пише М. М.

(Н а с т а в а к.)

Кад си имао да учиш задатак, или кад су ти родитељи дали какав посао да свршиш, (ако је дијете на занату) или кад су те дали да учиш занат, јеси ли ти те дужности остављао, па тражио другове, да се с њима играш и вријеме узалуд проводиш?

Гдје-кад су ме други (казавши их по имену) изазивали, те сам остављао моје учење (или радње) и с њима се играо и забављао.

Кад се исповиједаш немој нигда по имену казивати оне другове своје, а такође ни другога никога, с ким си гријешо, и немој никада ни у коме случају своје погрешке бацати на другог. Неко вазда кажи право оно, у чему си погријешо, без да друге икога другога мијешаш.

CRNOJEVIĆ

Јеси ли се често жалио родитељима на твоју браћу и сестре, на твоје школске другове за мале и ситне увреде, кад су ти их они чинили?

Па бивало је по гдје-кад да сам се жалио родитељима и учитељу.

Немој — драги мој — него опрости све оно, у чему те други увриједи, па ће и теби Бог опростити твоје гријехове.

Обећајеш ли се, да у будуће нећеш више чинити ништа од онога, што сам ти казао, да је гријех?

Обећајем.

Обећајеш ли се вазда унапријед јасно и отворено исповиједати своје гријехове?

Потпуно обећајем.

Драго дијете моје! Обећај ми се да ћеш вазда нећељом и празником одити у цркву на свету литургију, а

што веће можеш на вечерњу и јутрењу. Обећај се: да ћеш вазда редовно у своје вријеме долазити на исповијед и свето Причешће. Ја ћу ти овдје у кратко објаснити о светом Причешћу:

„Свето Причешће чудом Божијим од хљеба и вина на светој литургији постаје право и истинито тијело и крв Христова. Зато оног дана, кад примиш свето Причешће, ти ћеш се сајединити са Христом. За толику милост, коју ти је Бог тијем указао, буди му благодаран и буди радостан. Тоба дана чувај се сувишнога јела и пића; а такође избјегавај шале и игре, па се цијелог оног дана моли Богу и проведи га у миру и страху Божијему.“

Ето сада видиш, што значи исповијед и свето причешће. У овима светим тајнама велика је милост Божија људима дарована.

При твојој исповиједи ја сам те гдје-што питао, а ти си лијепо одговарао. Оно што ти нијеси знавао, ја сам те савјетовао, а ти си моје савјете примио и обећао си ми се, да ћеш се по њима владати.

Свети оче! Твоје савјете нигда нећу заборавити, него ћу се по њима вазда владати.

Ја сам увјерен, да си и ти сам увидио, да је исповијед свакојему хришћанину потребна, јер је то за свакога права благодат Божија.

А напротив тебе су може бити плашили, кад си се на исповијед спремао, а можда су ти и говорили, да ће те свештеник казнити. Сада и сам видиш, да су те плашње биле неумјесне и безразложне.

Свештеник је слуга Христа Спаситеља, те по томе ми свештеници по примјеру Спаситељевоу волимо малу дјецу и желимо им срећу и свако добро.

Све оно, што си ми на исповиједи казао, нико други знати неће осим једнога Бога, који ће ти кроз мене — кроз моје свештенство опростити све твоје

гријехове. И тако исповијед твоја остаће код мене вјечна тајна.

Свештеник иза овога прочитаће молитву: „Господи Боже спасенія рабовъ твоихъ“, и т. д. Послије ове свештеник чита и разрјешителну молитву: „Господь и Богъ нашъ Исусъ Христосъ, благодатию и щедротами своего человѣколюбія“ и т. д.

Кад свештеник ову разрјешителну молитву чита, дијете поклони главу под епитрахиљом тако, да му свештеник ову молитву над главом чита.

Иза овога дијете се отпусти.

### 5. Питања\*) за дјecu мушку и женску од 7 до 14 година од прилике могла би бити ова.

#### I.

Свештеник пита: кажи ми најприје како ти је име — драго моје дијете и јеси ли прије кад долазио на исповијед?

Дијете одговара: име ми је Петар\*\*) а и прије долазио сам на исповијед.

Кажи ми: јеси ли при првој исповиједи штогод утајао од свештеника?

Нијесам утајио ништа, а може бити да сам нехотично заборавио што казати.

Пази добро, да се вазда уредно спремиш за исповијед, како ништа не би заборавио.

Кажи ми: идеш ли у школу и ако идеш у моме си разреду?

У школу идем и ове године свршавам четврти разред основне школе.

\*) При питањима поред другијех послужили смо се и: сочинениемъ священника Григорія Дьяченко, које нам тек сада под руку дође. Издање А. Д. Ступина. Москва 1897 год.

\*\*) При питањима свуда је покајаник узимат као мушка особа; а при самој исповиједи свештеник ће питање удецити прамъ полу-покајаника.

Да бoгме, кад си у томе разреду, ти већ знаш обичне свакидашње молитве, а сљедователно знаш и 10 Божијих заповиједи, па ми кажи: како гласи прва заповијед?

„Ја сам Господ Бог твој, немој имати другијех богова осим мене.“

Кажи ми — драго дијете моје — разумијеш ли ти добро ријечи Божије у првој заповиједи?

Разумијем.

Ништа на свијету не може бити љепше и величанственије, него оне ријечи, које је Господ Бог казао у првој заповиједи: „Ја сам Господ Бог твој.“ Овијема ријечима Преблагн Бог хтио је казати, да он нас радо има и да нас воли и љуби.

Знам — часни оче — да нас Бог милује и љуби, и такође знам и то, да је Он највиши нам добротвор.

Па кад он нас тако љуби, знаш ли: како смо се ми дужни према њему владати?

Ми смо дужни да свагда свима и од све душе наше љубити Бога, и да преблагн Оца и створитеља нашега, а дужни смо да му се молимо и да за милости његове просимо.

(Ако ово дијете не би знало само изрећи, нека га свештеник умјесно потпоногне да ово овако призна).

Тако је — драго дијете моје — љубав Божија к нама људима види се у свакој ствари, коју је Бог створио, а особито она се види из онијех ријечи, које је Господ рекао: „Тако је Бог узљубио свијет, да је и Сина својега једнороднога дао за спасење свијета.“

Заиста је по томе велика љубав Божја према нама људима, а о томе често пута казивао нам је учитељ у школи.

Би ли ми ти знао казати она мјеста Св. Писма, из којијех си ти учио, да је Бог Сина својега Господа нашега Исуса Христа послао на земљу, да спасе оне, који у њега вјерују?

Ја сам то учио у Символу вјере.



То је врло лијепо што тако знаш те св. молитве, али ми кажи: читаш ли ти те молитве вазда у оно вријеме, за које су оне одређене?

Гдје-кад читам, али да ти право кажем, не читам тако баш вазда редовно.

Е то је — драги сине мој — грехота, кад се ти вазда у своје вријеме Богу не молиш!

Опрости ми — духовниче — овај гријех, а ја ћу се од сада у одређено вријеме вазда Богу молити.

Тако — драго дијете моје — вазда се моли Богу. — Без његове свете милости ми не би ни једног часа могли живјети.

Твоје савјете — часни оче — слушавам и по њима вазда ћу се управљати.

Ти каза, да знаш молитве Пресветој Богородици и св. Ангелу Хранитељу; па кажи ми: молиш ли се ти њима?

Молим, али вријеме.

Жао ми је, да ти вазда редовно не чиниш ту свету дужност, и тијем грдно гријеш.

За овај пут иштем опроштење, а од сада вазда ћу се молити Пресветој Богородици, Ангелу Хранитељу, моме крсном светитељу и свијема Божијима угодницима.

Кад се тако кајеш и обећајеш, Бог ће ти опростити.

Кажи ми: признајеш ли ти, да је Бог свуда и на свакојему мјесту, и по томе, да Он као свезнајући зна не само дјела, него и саме мисли наше?

Признајем, да Бог све зна и све види, и да се од Њега ништа не може сакрити, па ни саме мисли и тајне жеље наше.

Тако је заиста! Адам у рају хоћаше да се сакрије од Господа, па не може. Каин побјеже, да се тобож сакрије од Бога, али узалуд! Он и онамо на себи осјећаше стид тешкога гријеха својега! Пророк Јона отишао





презирао другога, презирао би у њему образ и подобје Божије. Да је гордост заиста убитачна ево примјера: Ангел Даница био је први међу ангелима пред Богом, па га је гордост учинила ђаволом и са његовијем друштвом оборила га је у дубљину пакла.

Сад видим — оче — да је гордост тежак гријех, и ја ћу се вазда чувати од њега, и никога — сачувај Боже — нећу нигда презирати.

Знаш ли ти, којој врсти гријехова припада гордост?  
Не знам.

Гордост је смртни гријех. Ти ћеш у школи научити и друге такве велике смртне гријехове и остале врсте гријехова, па се вазда од њих чувај, као од живог огња.

Чуваћу се од њих вазда.

Има дјеце, која само гледају, како ће се најести и пити, и како ће себи угађати, а то је гријех. — Кажими: имаш ли обичај, да и ти чиниш такве гријехове?

Мени је мило што лијепо појести и попиту, али ја нијесам знавао, да је то гријех.

Кад је чељаде гладно и жеђује му грехота јести, да глад засити, али је грехота бити лаком у јелу и пићу. — Ко је у овоме лаком, томе је трбух идол.

Часни оче! Ја ћу се чувати лакомства, кад је оно тако велики гријех.

Тако — драго дијете моје — вазда се чувај и настој да будеш умјерен и уздржљив, како у јелу и пићу, тако и у свему ономе, што је непристојно.

### III.

Кажими: јеси ли се за ситне и незнатне ствари клео Богом, именом Његовијем, часнијем крстом, светом Богородицом, анђелима и Светитељима?

У томе често гријешим, — често се пута закунем, јер нијесам знао, да је то била тако велики гријех. А од сада обећајем се, да ћу се тога чувати.

Тако — љубазни сине мој — вазда то избјегавај чинити. — Име Божије ми можемо употребљавати само у молитвама, а нигда у ситнијема стварима. А тако исто и другијех светитеља.

Вазда ћу имати на памети да се тако владам.

Јеси ли незадовољан за то, што је твоја кућа сиромашна, а с те стране завидиш ли онијема, који су богати? (Ово за дјецу из сиромашнијех кућа.)

Не могу да то не жалим.

За то не ваља да жалиш, него се тјеши тијем, да су наш Спаситељ и Његови ученици били сиромашни. Бог зна, коме и зашто даје богатство и сиромаштво. Ти треба да знаш, да није срећа у имању и богатству, него је права срећа у побожности и поштенеме владању.

Кажи ми: благодариш ли Богу у твојој болијести или другој којој невољи и жалости?

Болијест ми је тешка и врло немила.

Али ваља да знаш да кад нам Бог пошаље болијест, кад ти даде невољу, то Он чини по неиспитаноме Свјетому Духу наше добро, и ако ми то тада не можемо разумјети, вазда и у свему треба, да Богу будемо благодарни вјерујући, да је све добро, што од Бога долази.

#### IV.

Идем ли вазда неђељом и празником у цркву?

Идем, али бива да гдје-кад и изостанем и не пођем.

Немој нигда изостајати од цркве у празничне и неђељне дане, осим кад би био болестан, или кад си на путу, или кад те нешто спријечи, што не потијече од твоје воље.

Пазићу, да тако вазда посјећавам свету цркву.

Тако — драги сине мој — црква је школа, у којој се учимо светој вјери и побожности. — Тамо се за тебе моли свештеник, а и сви остали, који су у цркву дошли, моле се један за другога.

Замисли само: кад би се у цркви дијелили новци, хаљине и друга разна храна и сляткарије, то заиста сва би дјеца и без позива гомилама хитала у цркву. Тамо би се отимали, ко ће чега више уграбити и кући одијети. Али у цркви не дијеле се такве ствари, које су од данас до сјутра; него се у њој дијели свето слово Божије, које је боље и корисније, него злато и сребро. Кад је у цркви такво драгоцјено добро, како би дакле могао остати, а да се не користујеш таквијем благом Божијим!?

Заиста је тако. И ја ћу од сада вазда редовно одити у цркву на свету Божију службу.

У недјељне и празничне дане, кажи ми, читаш ли ти нешто што је побожно, као из светога Евангелија, Апостола и другижех књига Светога Писма, гдје су изложене молитве, које духовно хране нашу душу?

То ријетко чиним.

То баш с твоје стране није лијепо. Ти треба да знаш, да смо ми празничне и недјељне дане дужни проводити у молитвама, у читању Св. Писма и у побожним разговорима. Оваква побожна занимања духовна је храна души, која је кријепи и ограђује, да се чува од гријехова.

Кажи ми: јеси ли ти радне и школске дане проводио у игри и беспослицама, а нијеси учио свој школски задатак, и нијеси вршио домаћи посао, који су ти родитељи или други твоји домаћи наредили; или си у те дане пропустио, да учиш занат, ако су те на то родитељи одредили?

Бива да погдјекад не научим школски задатак, а често и не извршим посао, који су ми родитељи наредили.

То је грехота, чувај се тога, јер ко вазда редовно не врши свој посао, тај гријешни Богу и себи и чини велику штету. Да радимо, налаже нам Бог у IV. својој заповиједи: „шест дана ради и сврши све послове своје.“

А на другоме мјесту вели: „у зноју лица твојега једи хљеб твој.“ Ко се не управља по овијема ријечима Божијима, тај страшно Богу гријеши.

Трудићу се, да ту свету заповијед Божију вазда испуњавам.

Тако ваља да вазда чиниш, и да се молиш Богу, да те у томе кријепи, како би могао испуњавати свету вољу Божију.

## V.

Кажи ми: слушаш ли и поштујеш ли своје родитеље?

Често их љутим, а бива и да их гдје-кад и не послушам.

То од тебе није лијепо. Грехота је љутити своје родитеље. Они су ти послје Бога највећи добротвори; зато си их вазда дужан поштовати и слушати. Ко слуша и поштује своје родитеље, тога ће Бог благословити и даће му свако добро. А и благослов очин утврђује домове дјеце, а клетва материна сручи их из темеља — вели Свето Писмо. Ево каквом казном Бог преко Мојсеја пријети оној дјечи, која не поштују родитеље: „нека је проклет сваки онај, који бепчасти оца својега и матер своју.“

Привешћу овдје један примјер из Светога Писма о послушности доброга и послушнога сина према оцу својему, а то је: ти ћеш бити пажљиво у школи слушао, гдје учитељ дјечи казује, како је Исак драговољно пристао, да га његов отац Аврам свеже и на жртву принесе! Он је радији био умријети и као јагње заклан бити, него непослушан показати се оцу својему.

Поштоваћу и ја моје родитеље и трудићу се, да њихове заповиједи испуњавам и да се у свему по њиховој вољи владам.

Јеси ли се љутио — кажи ми — на родитеље и то онда, кад су те они за који твој пријеступ казнили?

За то ми је — право ћу ти казати — на њих жао било.

Немаш право да за то на њих жалиш. Они то чине с добром намјером, да те поправе и да те одврате од онога, што не ваља и што је за тебе штетно.

Видим и ја да они то чине за моје добро, па ћу се од сада поправити и трудићу се да их не љутим, и да им не дајем повода да ме казне.

Кажи ми: јеси ли кад подговарао брата или сестру, или другога којег сродника противу твојијех родитеља?

Јесам се жалио ђеду, како ме родитељи по гдје-кад карају, али кад је то грехота нећу више.

Немој се нигда жалити на своје родитеље, него напротив: за њихово здравље Богу се моли. (Ако су умрли моли се Богу за њихове душе.)

То ћу вазда од сада чинити. Поштујеш ли беда, бабу (ако су живи), стрица, стрину и тетку (ако их има) и друге твоје сроднике у кући и ван куће (ако су умрли молиш ли се Богу за њихове душе)?

Бива да у томе по-гдје-кад погријешим.

Немој — драги мој сине — него вазда поштуј и љуби ближње и даље сроднике. (Ако су умрли моли се Богу за спасење њиховијех душа.)

Обећајем се тако вазда чинити.

Кажи ми: биваш ли вазда благодаран онијема, који ти добро чине, и молиш ли се Богу за њихово здравље?

А за кога то — кажи ми — часни оче?

За Господара, као земаљскога Владаоца; за Његов узвишени Дом.

За нашега доброга Господара Књаза Николу; за узвишену владарку нашу Књагињу Милету; за Престолонашљедника нашега Књаза Данила; за браћу Његову Књажеве: Мирка и Петра и цео Њихов сјајни Владачки Дом вазда сваки дан редовно Богу се молим.

Тако — добро моје дијете -- вазда се ваља молити Богу за нашега Премилостивога Господара и за цио Његов Дом. Господар је слуга Божији. Њега је Бог изабрао да народу својему право чини. Он тебе и твоје сроднике штити од свачијега насиља и неправде. Он са својом храбром војском у вријеме рата брани свету нашу православну цркву и нашу слободу и српску независност. Он се очински стара за све своје поданике, и у Његово здравље сваки је у нашој земљи осигуран са својијем животом и својијем имањем.

(Н а с т а в и ћ е с е.)

КИЈЕВО-ПЕЧЕРСКА ЛАВРА И ЊЕНЕ СВЕТИЊЕ

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

А сад у кратко да речемо о неким светињама велике цркве, послје чега ћемо пријећи на опис богате ризнице, библиотеке, радионице и школе за живопис, типографије, и тек онда спустићемо се у пећине К. П. Лавре, које су за нас најзанимљивије. —

У великој печерској цркви, у углу на десној страни главног олтара, налази се глава равноапостолног књаза Владимира; најприје његово тијело било је сарањено у Десјатинијој цркви (у Кијеву), а одавде пренио га је 1636 г. митроволит Петар Могила у цркву Спаса на Берестову (близу Лавре). Доцније глава овог равноапостола била је пренешена у Лавру, неки пак дио од ње у московски Успенски сабор, а шака од руке у знаменити по својој старини и живопису Кијево-Софијски сабор.

Руска царица Екатарина II. послала је (1788 г.) на гроб књаза Владимира златно канђело, које је тешко шест фуната, и при њему китицу, украшену су 241 брилијангом и су 207 крупнијех зрна бисера. Слично канђело, између осталих дарова разних царева и других знатних лица, поклонио је (1856 год.) и цар Александар II и његова Супруга. — На дан славе овог

првог просвјетитеља Русије (15 Јула) у Кијеву чини се велика свечаност, у којој учествује многобројно свештенство, велики број војске и преко стотину хиљада осталог народа. Послије летурђије литија се крене из Софијског сабора, па преко Владимирске горе\*) спусти се низ големе степенице на ријеку Дњепар, баш гдје је подигнут споменик крштења Руса, на којем мјесту сврше молебн, освете водицу и истим путем врате се натраг. — Помоћник књаза Владимира у великом дјелу просвештања руског народа сунцем хришћанства био је и *први митрополит кијевски Михаило*, којег св. тијело почива поред сјеверног зида главног олтара велике цркве. Св. Михаило родом је Сиријац, одакле је дошао у Кијев са многим свештенством, отворио тамо школе, подигао цркве и крестио 12 синова В. К. Владимира. Пошто је четири године служио руску цркву св. Михаило умре (992 г.) и буде сарањен у Десјатиној цркви, одакле га најприје пренесу у ближе пећине Лавре, а доцније (1730 г.) у велику цркву, гдје се и данас налази његово св. тијело. — С десне стране притвора, исто у великој цркви, налази се сандук преподобног *Теодосија Печерског*, првог игумана печерског манастира и првог оснивача велике цркве. Године 1090 (14 Августа) мошти преподобног пренијели су из пећине у ову цркву, гдје је отворено почивало од 1240 г.; али од времена татарске навале његово св. тијело сакривено је под великом црквом. Сваке године 14 августа, као на дан спомена преноса његова св. тијела из пећина у велику цркву, држи се пред његовим сандуком служба. Побожних богомољаца у то вријеме бива у Лаври готово никад мање од 3—4 десетине хиљада, што у опште није никаква ријеткоост оволики број паломника у љетњем времену. — Од многобројних других светиња велике цркве поменућемо још св. *чистице тијела разних печерских угодника*, које се у сребрном сандуку чувају на лијевој страни главног уласку у цркву; и поред јужног зида храма *кажипрсти* првог хришћанског мученика *архијакона Стевана*, којег је донио

\*) На овој гори, са које се отвара неописана панорама на ријеку Дњепар и бескрајну раван с оне стране њега, подигнут је (1853 г.) гвоздени споменик књазу Владимиру. На врху споменика уздиже се величанствени од два сежња лик књаза Владимира, који је саливен од бронзе. Лицем окренут је к Дњепру, а поглед му је обраћен к небу, као да се моли; у лијевој руци књаз држи своју великокњажевску капу, а у десној велики крст, који је у пошљедње вријеме окићен мноштвом електричних лампа, што чини, те се у вече овај велики крст види на великој даљини. Владимирска гора, која је засађена дрвећем и разним цвијећем, врло је омиљено мјесто за шетњу кијевљанима. —



у Лавру (1717 г.) из молдавског њемачког манастира архиепископ Пахомије. А у истом одјељену у костурници под патосом, вађено је (1830 г.) *св. тијело митрополишта тобољског и сибирског Павла* (Коњускевића), који је, између осталог, својим трудом много допринио украсу велике цркве. Они, који се желе поклонити његовом св. тијелу и ту држати помен, треба најприје да добију дозволу од намјесника Лавре. —

На десној страни, при уласку главним вратима, близу пјевнице, налази се *ризница Лавре*, у којој је смјештено неоцијењено богаство у драгоценим утварима, старинским црквеним књигама и др. светим стварима, које су још од старине овдје жртвовали како разни владоци, тако и многа друга знатна лица. Богатство ове ризнице било би много веће, да нијесу чести пожари претварали у пепео много историјских старина, особито књига; а од свију тих пожара највише је штете учинио нај године 1718. Од мрттва еванђеља, (свега их је 54) особито обраћају на себе највећу два рукописна егземплара у скупоцијеним корицама, која се односе к првој половини XVI вијека. Од (20) крстова за св. Трпезу вриједно је споменути златни крет (од 9 фуната) са сребром (од 18 фун.) којег је покљонио Лавра Гетман Мазепа; у овој крсту налази се комадић крста Господњег, мало земље са светог гроба и комадић камена од стуба бичеваља. Такође много има ручних крстова, од којих су неки направљени од чистог злата, а украшени брилијантима и другим скупим камењем. Поред овога има и велики број св. чаша (до 54), дарохранилица (8), драгоцених панагија (35), које су жртвовали разни руски цареви, почињући од Петра Великог; даље, наурених крстова (29), покровâ, или ваздуха, скупоцијених митра (10), сакосâ (30), ризâ (149), жезалâ (51) и т. д. и т. д. Једна митра, коју је носио познати митрополит Петар Могила, начињена је од чистог злата (тешка око 6 фун.), а свуда одозгор осута је бисером, драгим камењем, рубинима и другим најскупљим украсима. Врло много има и старицких ризâ, које су читавим гомилама обасуте драгоценим камењем, тако да се заиста морамо чудити великој ревности тадашњих служитеља цркве — да и спољашњи блијеск што више одговара слави и величини Оног, којем уздижу своје молитве. Од архијерејских штака поменућемо ону, што је даривао московски митрополит Платон; штака је са златном ручицом, у којој је на врх урезан лијепа сâт, осут брилијантима. — На сјеверо-западном крају пјевнице смјешћена је *библиотека Лавре*, у којој има више од двије хиљаде књига богословског садржаја;

а с десне стране пјевнице налази се колекција *црквено-богослужабних књига* на словенском језику, као и многе царске грамате, које се тичу Лавре. Но како речене књиге тако и ови документи датирају од друге половина XVIII в., а све што се овдје налазило прије овог времена истријебио је већ поменути пожар осамнајестог стољећа. —

К. П. Лавра до данас сачувала је неке своје старе особине у времену светих обреда као и у појању, које је цар Александар I, кад је био на летурђији у Лаври (1816 г.), одобрио да и у будуће све те особине Лавра задржи. Тако звани *кијевочерски напјев* веома сличи на наше осмогласно појање; исти напјев пријешао је у овај манастир из Бугарске и Србије, а ове можемо мислити, да су га примили од Грка и према духу својег народа у неколико измијенили, задржавши битне особине непромијењене. У Лаври се почео употребљавати овај напјев од времена Вел. Књ. Јарослова Владимировића. — У љетње доба у црквама Лавре служи се до 11 летурђија, а зими 9; неке од њих, као што смо већ поменули, врше се без звона. Само богослужење у Лаври, као год свуда у Русији, врши се свечано, побожно, без хитве и беслања од црквених правила. Архијерејска служба обично траје три до три и по сата. Поред многих свечаних служба у Лаври (као и у Рудном пр. на дан спомена преподоб. Теодосија, Антонија, св. Владимира и др.) особитом свечаношћу одликују се дан празновања главне цркве — Успенје Божије Матере (15 Авг.). Уочи овог празника, на вечерњи, која траје од 6 сати у вече до 1 сат послје поноћи, служи мјесни митрополит, скупа са неколико епископа и много другог свештенства. За вријеме вечерње спушта се изнад Царских двери чудотворна Успенска икона и пред њом се чита акатист Богородици. А на сами празник храма, прије позне летурђије, свештенство уз пратњу безбројног народа, носи крст око велике цркве. Послије летурђије пред црквом даје се народу (којег бива по неколико хиљада) и нарочито позватим гостима свечан ручак. Оваквих заједничких трпеза у Лаври бива неколико преко године. Не побрајајући неке особине у црквеним обредима, напоменућемо још и то, да свештенство Лавре за вријеме службе употребљава одежде од неколико боја, што зависи од тога, да ли је празник господњи, богородични, анђелски, да ли пак апостолски (жуте боје), светитељски (плаве), мученички (црвене), преподобних (зелене) и т. д.

Овијем ћемо се ограничити у описивању велике саборне цркве и набрајању њених светиња. —

А сад пођимо у радионицу живописа, која се налази одмах иза олтара велике цркве. Овдје израђују у врло великој количини ризних икона и других слика духовног садржаја, које калуђери продају у неколико продаваоница при Лаври, или их пак приватна лица препровају по разним сталним мјестима или улицама Кијева. Како се масним бојама пишу иконе по платну или дрвету, познато нам је. Али због тога што су овакве иконе одвећ скупе, то се за ширу публику и на други начин израђују иконе. Најприје на мекој квадратној плочи живописац нацрта црним лаписом лик неког светитеља, па тек доцније премазује разним потребним бојама, и то сваку боју засебно, тако да онолико пута мора стављати хартију на спремљену плочу, колико му је потребно и разних боја за исти лик. Цртање по плочи врши се врло лагано, јер је потребна особита пажња и строго подражавање већ установљеном лику, који је, може бити, неким измишљен, према историјским документима о животу и раду дотичног угодника. Кад једном упитасмо неког калуђера, — да ли су то прави ликови угодника, одговори нам, да су већином измишљени. Често, каже он, да би учинили неку разлику између лика једног или другог светитеља, ми насликамо неком браду и косу дужу, неком опет краћу, или једном промијенимо боју одјеће и положај тијела, па изиђе други неки и т. д. Разумије се, да је у неколико ово тврђење истинито, али ипак треба знати, да самовоље велике ни овдје не смије бити, јер постоји особита духовна цензура, која пази, да се ликови пишу у колико је могуће тачније према најбољим историјским писменим и живописним документима. У осталом у живопису увијек се има у виду нека васпитна цијељ, која ће у толико прије бити достигнута, у колико и спољашност неког светитеља одговара оном идеалу, којег је створила наша машта на основу историјске истине о његовом животу и дјелима. — При овој радионици успостављена је и *школа за живопис*, у којој се учи до двадесторо дјеце. Такође у Лаври има одјељења у којима више од 100 калуђера раде сребрне и златне иконе, крстове, канђела и др. за цркву потребне ствари, као и засебна мјеста за позлату, прављење оквира, дасака за иконе и за разне друге дрвенарије, даље за ковачлук, одјећу, обућу и т. д. и т. д. У опште сваки калуђер треба, поред цркве и молитве, да се занима и каквим год физичним радом, без којег се Лавра не може обићи; иначе кад се не би толика сила калуђера занимала и физичким трудом, код њих би се развило дембелисање и зла фантазија, која би порађала још рђавији плод

како за њих лично, тако и за оне, који ту долазе да се духовно прерађају.

Упоредо са радионицом за живопис, на сјеверо-истоку од Велике цркве, налази се *типографија Давре*, — која је *најстарија* у свој Русији. Једни кажу да је основао кијевски војвода Константин Ивановић Острожски, а други пак да је архимандрит Елисеј Плетенецки. Приликом да је основао и највише радио на остварању исте овај потоњи, а сама иницијатива о установи типографије може бити да и припада поменутом војводи, књажевском сину, или су му то тек доцније, из уважења, почели приписати. У осталом важно је то, да је поменути архимандрит на дјелу испунио важњу или своју или туђу замисао, која је уродила, а и сад рађа, богатим плодом. По свом уређењу ова типографија спада међу најбоље и највеће у Русији. Судећи по нађеним (у оближњим селима) црквеним књигама, које је издала ова штампарија — као што су *описна минеја* од године 1608 и псалтир од 1609. године — поуздано се може рећи, да је и сама типографија основана или при крају XVI-ог или у почетку XVII-ог вијека.

Данашња типографија су четири најсавршеније парне машине и су неколико ручних типографских тисака, који су купљени онда, кад је механизам за штампавање био много несавршенији. При овој типографији има и литографија, хромо-литографија и ксилографија, а на другом боју истог здања налази се одјељење за ливење слова, за галванопластику, за стереотипно печатање књига и т. д. У овој типографији сваке године печата се на словенском језику преко 150 хиљада егземплара духовног садржаја, а такође безбројна мноштва мањих и већих поучних књижица на руском језику, које су и по садржају и по цијели доступне за ширу публику. Црквене књиге могу се добити по врло јевтиној цијени, тако н. пр. читаву тврдо повезату библију на слов. језику, с паралелним мјестима, можете добити за неких 2 фиорина. Књиге у великом броју разашилу се и расподају како по Русији, тако и изван њених граница, а особито у словенским земљама, у којима живе православни. Сиромашним црквама, као и многим славенским благотворним друштвима, обично дају књиге бесплатно; али ипак, за избјећи злоупотребу, тражи се, да по могућности главнији чланови неке црквене општине, преко својег духовног старјешине, у молби засвједоче, да се његова богомоља заиста нуждаје у траженим књигама, или пак црквеном одијелу и т. д.

Близу типографије, у истом реду с њом, смјештена је друга (прва је, као што је речено, поред уласка код св. Брата) продаваоница црквених књига, а између ње опет и штампарије налази се особито одјељење за продају хљеба и просфора, које су по величини и цијени (од 2—20 нов.) различне. Праве се од најбољег и најпросијавијег брашна, и изгледају као кад би на доњу и већу проскуру метнули другу много мању горњу, тако да на средини остане врло уска. На овој горњој половини меће се проскурњак, а на доњем дијелу друге веће половине обично се пишу мастилом имена живих или мртвих, па се тако предаје свјештенику ради помена, којег кад исти обави, враћа је опет оном чија је, — ако је приносилац не жртвује цркви.

А сада о ближњим пећинама

До сада познатих пећина у К. П. Лаври има двије: даље и ближе. Ближе се називају због тога, што се налазе ближе Велике цркве, а по висини су 24 сежња ниже од темеља исте. У разним временима пустињаци копали су низ ту низбрдицу и многе друге омање пећине, како у мирним тако и у бурним временима, али већина дуги низ година земљом их је затрпао. Даљне пећине, као што смо видели, послужиле су као основ и зачетак печерског манастира. До кад се у овим пећинама било намножило сила калуђера, то начелник пустињачког живота — препод. Антоније, удаљи се из тих пећина и ископа садашње ближе пећине, у којима је и живио са својом братијом. — Пошто се спустимо доста стрменитом и глатком калдрмом иза олтара Велике цркве, а између типографије и радионице за живопис, пут нас право води у тако зване ближе пећине. Но прије него се дође до самих пећина, треба предходно пријећи дугачку изнад земље галерију. Над уласком у исту налази се канђело са иконом; на десно, у истој кући, ето вам два одјељења за продају икона и других црквених ствари, а треће за продају богослужабних књига. Ту, испред уласка у поменућу галерију и продаваоница налази се дугачка улица, која води к разним мјестима доњег дијела Лавре, као што су разне цркве, здања за становање, тризарије, чајна одјељења и т. д., а право на десно како се дође излазак води на отворену улицу, гдје путнике очекује мноштво кочијаца, нудећи им своје услуге. Свуда по тој улици поређано је сијасет свакојаке сиромаша, која тражи „ради Христа“ копјежку, комадић хљеба или што друго. Ту их има на стотине, и кад почну заборградити и молити, то се врло слабо осјећааш, кад мораш пролазити да се бар на којег не освирнеш и не удијелиш колико си у стању. Премда међу

њима има и лењиваца и симуланата, који би могли радити, ипак већина њих заиста су физички богаљи, неспособни за труд. Али да прекинемо о томе, и да пођемо даље — кроз галерију. Кад смо наступили на врата исте, пред нама се отвара дугачки дрвени свод, који је саграђен на стубовима од опеке; овим сводом треба нам се постепено спуштати к пећинама преко дрвених степеница. Идући кроз ту галерију, слијеве стране остају нам дрвене решетке, кроз које свјетлост из шумовите баште пада унутра, те се лијепо види корачати. Са десне стране потпуно је затворено. Кад смо приближујући се пећинама прошли до 130 корачаја, пред нама се отвара продужење истог ходника, који је много ступенијатији од већ прођеног; овај дио галерије нијесмо могли виђети због тога, што скреће неколико лијево. Баш над тим зглобом или ти превојем уздиже се велика звонара. А кад смо и последњи дио пријешли, наступа најстрменитији дио ове галерије, тако да смо принуђени ситно калуђерски клисати и нагађати из једне уске скалице у другу, чувајући да се на нос не пободемо. Од споменуте звонаре, па напријед свод није од дрвета, већ од јаког зида, а с једне и с друге његове стране униђени су мјесто првих дрвених решетака мањи сводови, кроз које свјетлост унутра пада, да се не би побожни путник низ ту стругу обурвао.

Кад смо се спустили низ 100 таквих степеница, тада се нађемо у равном ходнику, који опет скреће од угла на лијево и води право у предпећинску цркву, која је посвећена Воздигнућу Часног и Животворећег Крста. Из ње се баш и треба спуштити у праве пећине, гдје се налазе руски светитељи. А дугачка галерија, коју смо већ прошли, уређена је ради облакшице богогомољаца, који би иначе морали за вријеме хрђавих времена заилазити повелики простор докле до самих ових, ближих, пећина дођу.

(Свршиће се.)

## РАЗЛИКА У УЧЕЊУ О ЦРКВИ ИЗМЕЂУ ПРАВОСЛАВНИЈЕХ И РИМО-КАТОЛИКА.

С рускога М. Никифор.

(Свршетак.)

Тако управ има пет степена *свештенства*: просто свештеник, онда епископ, затим архиепископ или митрополит, даље патри-

јарх, а иза свега папа. Катихизис се са свим неодређено изражава о степенима; он оставља без одговора питање: какви су то степени догматички, или просто канонички? Да ли су ти степени установљени као степени — Основитељем цркве, или су обичајем, историјски поникли, а доцније утврђени саборскијем каноном? Излагање тога тако је неодређено, нетачно и двосмислено, да се може давати одговор какав се хоће — како кад потреба изискива. Кома није познато догматичко учење о трима степенима свештенства: *дјаконском, презвитерском и епископском*, које је и право и основано на св. Писму, томе се може и ово латинско пет степена издавати као догматичко. — ономе пак који би хтио да спори о томе, латинско је учење двосмислено, па му се може рећи, да се ту имало у виду догматичко и каноничко одређење, јер пошто се напоменуло о архијепископима, да у посвећењу не разликују се ни у чем од епископа, тим они могли би рећи, да се имало у виду првјенство само каноничко, а не догматичко. Исто кад је речено о папи, да он врховно достојанство и потпуно пуномоћије није добио, како од Сабора, тако ни од какве друге власти, него од Самога Бога, тијем је истијем казано, да како архијепископи или митрополити, тако и патријарси су своју власт и чин добили од сабора или од друге људске власти, *папа једини од Самога Бога*. Ето овдје дакле видјесмо прво мијешање догматичког одређења са каноничким, и тајне са административнијем титулом. Друго, из овога се јасно види, како латини уче, да у Христовој цркви нијесу три степена свештенства: дјакон, презвитер и епископ, као што то учи православна црква, него најмање бар четири: дјакон, свештеник, епископ и папа.

Дедер сад да се обратимо к катихизису доктора Ваулера, којег је одобрио сам папа Пијо IX. и заვიримо у њ, како се у њему излаже наука о цркви. План је тога катихизиса овакав: Цијело се учење у њему дијели на два дијела. Првome је дијелу натпис: „*Католичка црква основана Богом*“; а другоме „*Католичка црква уређена Богом*“. У првом дијелу говори се о оснивању цркве Исусом Христом (§ 24); о њеној невидљивости (§ 25); о непоколебљивости (§ 26); о Апостолском служењу и првјенству Петровом (§ 27); о предаји Апостолског служења и Петрова првјенства замјеницима (§ 28); о папину првјенству и чину епископском (§ 29); о знацима праве, истините цркве (§ 30); и на пошљедку о правој, истинитој римо-католичкој цркви (§ 31). У другом дијелу иде ријеч о исповиљању св. Духа (§ 32); о непогрешивости цркве (§ 33); о предмету непогрешивости (§ 34);





21. 16—17). д). Види се из рада самога ап. Петра, као и осталих Апостола: По Вознесењу Господњему св. ап. Петар вршио је и имао највишу власт у цркви, а ту су му власт призивали, те и писатељ Еванђелија јасно изражава то Петрово признање и кад год набраја апостоле, Петра ставља на мјесто и буквално га назива *првим*.

Са смрћу апостола њихова се служба није могла прекинути, а такође се није могло прекинути ни првијенство или виша управљајућа власт, која је била дата ап. Петру, него се и једно и друго морало продужити до краја свијета... Да је пак продужење апостолске службе било потребито, то се само по себи јасно види; а да је такође било необходимо потребито, то се по себи јасно види! а да је такође било необходимо потребито — и првијенство Петрово, то се такође јасно види из цијели његовог установљења. јер кад је још за живота апостолског била потребита централна власт и управа, тим више је та ствар у постојеће вријеме била још потребитија, јер кад не би било те највише власти, црква примајући у своја њедра све народе, *би се раздробила* и пријетила јој је виша опасност. Дакле треба да буду преемници, како апостолски и св. ап. Петру.

Замјеници су апостолски епископи, а замјеник књава апостолског вазала је римски епископ Петар, који је најприје управљао хришћанском опшћиноу у Апулији, будући вођен Духом св. пренио је своје становање у Рим, у ком је као епископ у њему управљао хришћанима и умро мученичком смрћу као римски епископ.

Као замјеник св. ап. Петра, римски је епископ врховна глава цркве, намјесник Христов на земљи те у смислу тога највишега звања зове се *папом*, или *свештим оцем*. Папа превазилази све остале епископе не само *почасним положајем*, него и у самој ствари *вишом влашћу* над свом црквом, и тако су му сви епископи потчињени. Остали епископи имају власт по Божанственој установи управљати црквом, као замјеници апостолски, али само у савезу са својом врховном главом, т. ј. *папом*, и бити под његовијем надзором, јер по Божанственој установи највиша власт припада само папи. Епископи само управљају и даној им области — по наредби папској и под његовијем надзором као год што управљају презвитери по наредби и одобрењу епископуу у својој парохији. Сваки епископ судјелује у устројству цијеле цркве на васеоцским саборима, које сазива и на њима председава сам папа, а епископи само дају свој глас.“

Иза овога писац катихизиса, пошто је у кратко изнио праве и истините знаке цркве, једно их примјењује римо-католичкој цркви и одовуда изводи, да је она само једина, права и истинита, — сопствена црва, а сва остала вјерска друштва, која присвајају себи име хришћанске цркве, као на пр. протестантске и т. д. *грчке* не могу се по праву звати хришћанскијем црквама, јер ни једна од њих у ствари нема поменута четири знака, које црква мора имати. Писац је катихизиса са свим у кратко казао о знацима цркве и о неистинитости другијех цркава, и ми не узимајући све буквално, ипак ћемо из другијех катихизиса потпунити ту краткоћу чим само исцрпимо цио програм његов.

Први смо дакле дио учења о цркви потпуно изнијели, а сад да се обратимо другоме дијелу, који се почиње тим, да је Исус Христос основао своју цркву са том цијељи, да би сви људи, који су у њој преко ње били приведени у право Богопознање и Богопошовање, а преко тога у вјечно спасење. Ради баш ове цијељи Он је обећао апостолима св. Духа, што је испунио на дан Педесетнице (§ 32). Но не само Апостолима, него и њиховим замјеницима обећао је дати своју Божанствену помоћ, те тако да би црква чувајући и предавајући Божанствену науку остала чиста и неповријеђена заблуда и погрешака. CRNE GORE ĐURĐE

Црква је непогрешива...; али сви њени чланови нијесу обдарени непогрешивошћу, него само епископши или *учећа црква*, но својство непогрешивости не припада ни епископима, једноме по једноме, него само свијема скупа, а у савезу с папом, а папа је сам лично непогрешив, сам у себи, у снази свога високога звања као глава цркве (§ 33). Та се непогрешивост простире на све што се односи к Божанственом открићу и к спасењу људском... Због тога је учећи црквени чин непогрешив, и то а), кад чува и предаје црквено учење, које се односи к вјери и наравствености; б) кад *разбира* и раскрива откривено учење, т. ј. кад проглашује такво учење, које је изведено из откривеног учења и стоји с њим у тијесној вези... в) кад решава сумње и преспирке, које су повикле ушљед откривеног учења, и кад открива и осуђује заблуде, које су противне откривеном учењу и, на пошљетку г) кад решава и успоставља оно, што се односи к вјечноме спасењу вјернијех (§ 34).

*Непогрешиви* црквени суд изриче се разнијем начинима, и то а) од лица васионског сабора, који је под предсједништвом папиним; б) од лица помјесног сабора, којег је потврдио папа; в) од лица самога папе, као главе црковне, и г) од лица епи-

скопа, који и ако нијесу дошли на сабор, али су се потпуно сагласили са свим одредбама саборским, односно вјере и наравствености или ако су одобрили неко решење својим ћутањем (§ 35).

Општи је извод из овога: „Истинити ауторитет католичке цркве јест *правило вјере*“ за свакога католика.

Ради бољег и потпунијег објашњења тога, како католичке катихете схваћају истинита обиљежја праве цркве, и како их примјењују својој црави, — ми ћемо се користити катихизисом каплана Прохазе, којег је саставио по упуству катихизиса епископа Мартина; у њему стоји овако:

„Христос је основао *једну цркву*, зато се само може звати Његовом црквим она, која влада са сва четири знака, а са тим влада само римо-католичка црква, јер а) сва остала вјерска друштва, која присвајају себи име Христове цркве, постала су доцније ушљед своје јереси, или отргнућа од римо-католичке цркве, која не води свој почетак ни од какве друге цркве, него је она једина најстарија црква и води свој почетак од Христа и Христос је њен Основатељ; б), само се римо-католичка црква поноси свијема знацима, којима је Христос обдарио своју цркву.

1.) Римо-католичка црква *јест једина* и по спољашњости и по унутрашњости. Сви чланови њени *слушају* своје епископе, а епископи су са свијема вјернијема *потчињени* римскоме епископу као општој глави свијех, *настиру* цијеле цркве, *нашљеднику* св. ап. Петра, видљивоме намјеснику Исуса Христа, који као тврди обруч — папа — саједињава све чланове црквене. У учењу и служењу сви чланови цркве дужни су се саглашавати са папом, а у стварима вјере потчињавати се непогрјешивости авторитета учеће цркве, чим се одржава унутрашње и спољашње јединство, а ко се усуди да наруши спољашње или унутрашње јединство, тај бива као шизматик или јеретик одбачен од цркве.

Сва религиозна друштва, која су се одвојила од цркве, лишена су јединства. Тако звана источна црква одвојила се од средине јединства и распала се по разнијем народностима и државама на разне дијелове, н. пр: 1) Источна црква или стара Грчка, којој је глава цариградски патријарх, 2) црква Руска, 3) црква Јелинска у Грчкој, 4) црква Карловачког патријархата, у Аустрији, 5) црква Црногорска, црква Кипарска, црква Синајске Горе (?), осим тога тамо се појављује тежња к установљењу новијех народнијех цркава... (Суд автора ☩ протестан-

ским и другим црквима изостављамо). Положај тијех црква катихизатор упоређује са њемачкијем државама, до њиховог уједињења под хегемонијом Прусије.

2). Црква је римо-католичка *света*. Она води све своје чланове к светости, а њихову светост ставља за највише правило и за посљедњу цијел њиховог живота (као да бајаги немају друге религије тога начела и цијељи); она — латинска црква — има све изворе благодати: летурђију, тајну покајања, причешће, производи науку, која упућује к светости, (а зар друге немају све то? — фали ви још даска) заповједа добра дјела, препоручује јеванђелске савјете; (читај папску Инквизицију) она броји у свим столећима много великијех светијех, који су сјали у највишем степену на позорници цркве добродјетељима, и светост њихову Бог је потврђавао чудесима. — При овоме писац ништа не спомиње о Источно-православној цркви, него само о протестанској, које ми изостављамо.

3). Римо-католичка је црква стварно *католичка, саборна*, као што је зову и њени противници. Она има једну оштру врховну главу и објављује свој авторитет за правило вјере; она је способна примити у својим границама све народе. Од апостолског времена па до данас она има тежињу да се распростре по свему свијету, за то се и моли обраћању заблуделијех и невјернијех на прави пут, и шаље мисионере по свему свијету, те нема ни једнога кутића земље, гдје нема бар неколико римо-католика. И ако је вазда и свуда при ширењу вјере сријетала на велике препоне, али их је она вазда ипак савлађивала, и шири се међу свијем народима, и има много више својих чланова, него све остале секте скупљене у једно. Остала вјерска друштва сачињавају само засебне народне цркве, и оне нијесу у стању ширити се по свему свијету (А зашто не?).

4). Римо-католичка је црква *Апостолска*. Њезини су представници стварни и истинити замјеници апостолски (не апостолски, а само ап. Петра). То потврђује и историја. Од данашњег папе Пија IX непрекидно ми излазило до св. Петра, којег је Христос поставио за *апостолског књаза*. Сваки је наш епископ примио своју власт од другог епископа, а тај од другог, и тако долазимо таман до св. Апостола, који су добили своју службу од самога Исуса Христа. Цркве, у којима је Петар и његови прејемници бивао, а које добивају духовно првјенство по пуномоћју књажевском, или скупштинском, или од којих другијех људи, те цркве се не признају главама цркве,

и ни једна се не може за такву сматрати, која није посредно или непосредно од Самога Христа и такве се не могу рачунати апостолским“.

*Примједба.* „Римокатоличка црква само она једина има такво уриђење, које је цркви дао сам Христос; само у њој једној налази се чин управљајући, учећи и свештенодјелствујући свима степенима, као што су то сами апостоли, по заповиједи Христовој уредили: и својствено, само се у њој налази једина, видљива, врховна глава — папа“.

„Те тако јединствено се може поносити римокатоличка црква са свијема знацима Христове цркве: јединствено је она права, истинита, Христова црква, зато се може само она, по свакоме праву, и назвати једином спасоносном црквом, и ко је позна, а неће ступити у њу, тај ризика са својим спасењем и пада у гријех“.

Општи резултат одовуда излази сљедећи: „Вјера се наша наслања на авторитет учеће цркве, и само онај има праву и истиниту вјеру, ко вјерује свему, што му она предлаже за вјеровање, (да, да ко вјерује да је папа свет и непогрешив, а и апостол је Петар поједини од оних који су Христа одрекао. Не остаје друго ништа до вјеровати у Христа и јеванђеље, или папу) и ко вјерује иза тога да све није цркви, предлаже начем га уче. Учећи авторитет цркве служи принципом вјери католичког хришћанства, и то није слијепа неразумња вјера, јер католик има доказа, да је Исус Христос истинити Бог, да у *Његовој цркви постоји божанствени авторитет*, зато она и поступа разумно, кад свој гријешећи разум *пошчињава непогрешивом Божанственом разуму*“.

Поводом сад наведенијех ријечи римскога законоучитеља Прохаске, Ми ћемо учинити једну примједбу. Видјели смо, да, подводећи римокатоличку цркву под све знаке праве цркве, — он је тим казао, да друге цркве не подилазе под праве и истините знаке — истините цркве, те по томе и све оне нијесу праве цркве, а међу њима поменуо је и Источну цркву. Но изашло је, да источна црква не подлази само под први знак, т. ј. она није једна, јер се раздробила на неколико зависнијех, независнијех народних цркава, а међу тим још је бачен неки пребацивајући поглед и то при излагању трећег црквеног знака — саборности, да се бајати народне цркве не могу ширити по свему свијету (као тобож католичка).

Доликују ли пак источној цркви остали прави знаци, о томе није ни погледа бацио, а то је право учинио, јер а) источна

црква толико права (у нашијем очима још више) присвајати себи *свѣтост* колико римокатоличка, — за доказ чега ми можемо привести и приказати читаву групу великијех свѣтитеља, који су се прославили у цркви иза раздјељења — на источну и западну, и б) ова такође као и западна води своје прејемништво рукополагања од доба апостолског. И тако на основу овога ми можемо рећи, да источна црква по схваћању латинскијех богослова не потпада само под појам истините цркве и то по једноме знаку, а то је што по свом спољашњем уређењу нема таквога управљајућег средишта, као што има латинска црква.

Упоредивши тако православни катихизис са латинскијем, без погрешке можемо учињети следеће изводе:

а.) Источна православна црква са особитијем нагласком говори о јединственој глави цркве, Господу нашему Исусу Христу, и учи, да друге видљиве главе не може бити. Латинска пак црква и ако признаје невидљиву главу, али се искључиво зауставља на раскриће значаја и достојанства своје видљиве главе — папе. То дакле није *вразина* у правослааном катихизису, као што говори о Гагарин и није предубјеђење по злоби и ненависти, као што говори непознати автор, који је 43 године изучавао питање „о могућности саједињења цркава.“ То је по мишљењу православнијех, латинско одступништво од првога исповиједања вјере т. Грнд Василијског православља. — Православни законоучитељ о. Владислављев, изложивши у свом катихизису учење о првијенству Христовом у цркви, пита: „да ли је одступила латинска црква од правога учења о јединој глави цркве Христове?“ и одговара: „одступила је, јер она учи, да је бајаги Папа видљива глава цијеле цркве, да је намјесник Христов, књаз над свијем епископима, па и над самим царевима.“ Узрок тој разлици стоји у различитијем погледима православнијех и латина на значај првјенства Христова у цркви и њом установљене епископске службе.

б.) Православни исповиједају, што и ако се засебне цркве служе независношћу и самосталношћу у управи, али оне опет све заједно састављају једно црквено духовно тијело, јер имају једно учење вјере, једно црквено уређење, те с тога стоје вазда у узајамној свези средством молитава и тајна. Латински богослови без видљиве главе, без видљивога средишта јединства не могу да схвате и признаду *унутрашње, духовно јединство*. Разумије се, нити јединство вјере, ни јединство тајна, богослужења, молитава и свѣтости црквеног уређења,

све то не саставља битне услове духовног јединства независних цркава народних, као што учи православна црква да саставља, — а само једноставна управа у папском облику, из кога и излази уређење латинске цркве, ето зашто не може постојати црква као једно духовно тијело. Разумије се да у том случају узроци разногласности укоријењени су дубоко у различне погледе и једне и друге стране на значај унутрашњих услова јединства.

в) Источна црква признаје Христа јединственом главом цркве, а на земљи држи за највишу духовну власт васионске саборе; ниже од њих држи помјесне, а још ниже од њих као нижу власт засебних цркава — патријархе и синоде. Латинска црква држи за јединствену врховну власт на земљи и извор начела сваког црквеног и духовног пуномоћија — папе, од којих добијају своју власт и сабори и др. власти у цркви. Јасно је дакле, да се главни узрок такве разногласности налази у неједнаким погледима на догматичка и каноничка одређења власти.

г) Источна црква приписује непогрешивост у дјелима у опште цркви, т. ј. свему саставу њену, свијема благочестивим људима — и свјетким и духовним а изразитељима непогрешива учења — Васионске саборе. Латинска пак црква претресајући тако рећи цио састав црквени на пошљетку непогрешивост приписује лично и искључиво само папи (а кадга је њихова непогрешивост, знаћете, кад заварите у историју). И та се дакле разлика тици у неједнаким погледима на услове непогрешивости цркве у опште.

Таквим начином ми долазимо к неопходности изнијети значај предложених разлика и њихових унутрашњих узрока у којима се оне и укорењују.



## ЖИВОТ И СТРАДАЊА СВЕТОГА МУЧЕНИКА ЈУСТИНА ФИЛОЗОФА.

(Свршетак.)

Сад Јустин постане један између највећих поборника вјере Христове; проповјеђу и писањем бораше се с Јелинима, којих лажно учење посрами и опроврже доказима Хришћанске науке. За тим пропутова по разним странама свијета, учећи људе

проповиједаше име Христа Бога, обраћајући незнабожце од њихове безбожне заблуде у Хришћанство. Послије њеког времена поврати се у Рим, носећи на себи свагда филозофску мантију, а са собом имаше и своје ученике; ту Јустин установи једно училиште, у коме младеж хришћанској истини учаше. Али живећи ту дође у преширку с' њеким Маркијаном, који бјеше велики јеретик; овога Јустин посрами и његову јерес понизи, шта више написа књиге, у којима изобличаваше јерес Маркијанову и учење других јеретика. Осим тога непријатеља дође у спор с филозофом Крискепт-Киником, и са тим имаше Јустин непрестану борбу, односно Христове науке, па и противу његовог учења написа књигу. Тај безбожни филозоф веома мрзијаше учење Христове науке, а пољседоватеље његове страшно поткопаваше; но и Јустина мрзијаше, што због његове мудрости и доброг понашања добио бјеше велику славу у Риму, а још више што бјеше прешао у вјеру Христову и постао велики бранилац хришћана; па гледаше и употребљаваше сваку прилику, и лажне свјedoбе изиошаше пред влашћу незнабожачком, да би га лишили живота. У то вријеме бијаше римски цар Антонин (називао Акротки) који бјеше по Хадријану ступио на престол. Така Астина не бјеше гонитељ Хришћана, но с једне стране не одобри царева и по наговору филозофа и жречева идолопоклоничких, с друге им грубо и лажљиво незнабожачко учење падаше пред науком Христовом; а с друге стране потпомагаху судије римске, желећи тијем начином разграбити имања Хришћана, те ушљед таквијех наговора дозволи цар Антонин да се Хришћани гоне.

Тада се догоди овај случај: жена њека безбожница развратно живот свој провођаше... Тако једног дана дође у њеко друштво, гдје један млади Хришћанин по имену Птоломеј, проповиједаше истом друштву науку Христову, и увјераваше их о истинитости и чистоћи те науке, о награди коју ће добити сви они, који је приме и узладају се по тој науци, и о казни, која ће постићи безбожнике за њихово невјерство и развратно живљење оvdје на земљи. Чувши те ријечи та безбожна жена, буде јако потресена у души, па од један пут заволи ту науку и пријеђе у Хришћанство; но иста имаше и свог мужа, који по вјери бјеше многобожац, и веома безаконно и развратно живљаше; сада се жена труђаше да га отврати од тако неуредног живота, и настојаваше, да се и он обрати у Хришћанство, но пошто јој буде узалудан сав труд, те не могаше у томе успјети, загражи да се с' њим раздвоји. Дознавши њен



муж од ког је његова жена научена и обраћена у вјеру Христову — пође у суд да се жали, суд по његовом тужењу за ствар испита и дозна, па одмах ухвати и баца младог хришћанина најприје у тамницу, а за тим га изведу и осуде на смрт. При смртној тој осуди, бијаше велика група народа, а међу њима један Хришћанин именован Лукијан, који упита судију, које је зло учинио Пталемеј, те га одма осудисте на смрт? — На то се безбожни судија с' највишом љутином окрене говорећи: Зар си и ти Хришћанин?! — Да заиста сам и ја Хришћанин, те науку распетога Христа исповиједам. — Судија и тога одма осуди на смрт. Оваквв звјерска гоњења и нечовјечна поступања спрам невини Хришћана, виђаше Јустин филозоф, којег јако тишташе у души, па да би отклонио и облакшао стање хришћана написа прву апологију (заштитно писмо.) и лично је преда самоме цару, коју не само што прими и прегледа, но Јустина за умјесни и правични доказ похвали дивећи се његовој мудрости, па одма изда (цар) указ да се Хришћани не гоне, због исповједанја своје вјере, а Јустин пун радости и задовољства јави то мјесним Хришћанима, а за тим пође у град Јефес да и тамо објави радосну вијест тамошњим Хришћанима. Стојећи њеко вријеме у Јефесу дође у спор око вјере с јеврејским научењаком Трифоном, којему доказа истину хришћанске науке, и о том спору написа Јустин своје друго

Пошто ступи на престол римски цар Марко Ауврелија (назвати филозоф.) поче гонити Хришћане. Свети Јустин тада живљаше у Риму, па написа и другу апологију за одбрану Хришћана, али та не буде примљена од новог цара, а гоњење се једнако продужаваше, док и св. Јустин оклеветан непријатељима, буде увршћен међу Хришћане и као таков бачен у тамницу, а послје њеколика дана изведу га из тамнице у судницу пред судијом, који одма упита св. исповједника: „У чему се састоји учење хришћанско?“ — ми вјерујемо у Бога Створитеља свега видљивог и невидљивог; исповиједамо Господа Исуса Христа Сина Божија, о коме су и пророци говорили; Впновника и учитеља спаситеља и судију свију људи. — Саслушај ти, који мислиш да си истину филозофију нашао, — рече Префект, кад те почну бити жилама по свему тијелу, а за тим ти одсеку главу, хоћеш ли увјерен бити, да ћеш поћи на небо? — Заиста сам увјерен, одговори Јустин, ако претрпим то, о чему ти говориш да ћу добити обећање мога Христа Бога. — Како ти мислиш поћи на небо? рећи ће с подругом судија. — Не мислим, него сам савршено увјерен у то, јер

сумњању ту мјеста нема. За тим с тврдом вјером и горећом љубављу за Христа, прими Јустин мученичку смрт 166. год. по рођењу Христову.

Свети овај хришћански филозоф оставио нам је више својих списа, гдје на првом мјесту спомињемо двије апологије, у којима је заштићавао хришћане пред незнабожачком влашћу. За тијем извјешће Јелинима и разговор с јудејским научењаком Трифовом. Сви ти списи пуни су духовне мудрости и гореће љубави, из њих се може ниђети сталност у вјери, начин живота и обичај првих хришћана. У првој апологији Јустин говори: који год жели ступити у нашу заједницу, прими св. крштење и даде завјет вјерности, ми га примамо у нашу скупштину, и ту свршимо опште молење како за новопросвећеног, тако и за све друге, гдје год се они налазе. Послије овога у молитвеном мјесту, један од старјешина скупштине поучном бесједом припреми вјерне, — чита молитве, које народ потврђује ријечју „амин“; за тијем се моли Богу да пошаље светога Духа на нас и на дотичне дарове, тијем начином принесени хљеб и вино невидљивим дјејством светога Духа претварају се у право тијело и праву крв Богочовјека Исуса Христа. Сви вјерни, који су ту, причешћују се. Овај се крај ЕЖ нас назива „евхаристијом,“ коју нико у се не може примити, осим оних, који су крштени и који вјерују, да је наша наука истинита, и који живе онако, као што Христос заповиједа.

Ми то не узимамо као прости хљеб и просто вино, него као што је Спаситељ наш Исус Христос, који се ријечју Божијом воплотио зарад нашег спасења, имао тијело и крв, тако смо научени и вјерујемо, да та храна, коју у се примамо и која се у сокове претвара, храни наше тијело и крв, ипак је тијело и крв самога Исуса Христа који се ваплотио.

Свети апостоли предали су нама ону заповијед, коју је њима сам Христос оставио, кад је на тајној вечери узео у своје пречисте руке хљеб и благословио га, одавши хвалу оцу свом небесном, говорећи: „Пріймите, ядите, сие естъ тѣло мое, еже за вы ломимое во оставленіе грѣховъ“ (Мат. 26—27). За тијем је узео чашу с вином растворено с водом и рекао: „Пійте отъ нея вси, сія естъ кровь моя новага завѣта, яже за вы и за многія изливаемая во оставленіе грѣховъ“ (Мат. 26—27). Сие творите вѣ мое воспоминаніе (Лук. 22, 19). — Даље говори: наша је општина тијесно свезана, као што су удови човјечијег тијела спојени, по томе што једну вјеру исповиједамо, и јед-

наки живот проводимо, и што једну наду на живот вјечни имамо. Ми се саберемо на једно мјесто, и једино-душно и усрдно молење Богу приносимо. Ми се покуравамо законима и наредбама, осим оне наредбе коју нам власт римска наређује и нас приморава, да се одречемо своје вјере. Ми се молимо Богу за цара, за управитеља, за земаљске власти, за мир људи свакога стања, да би се дани мира продужили. Ту читамо Св. Писмо, и утврђујемо себе у вјери, подрађујемо своју наду, јачамо у срцима својима спасавајућу науку. Ми један другог савјетујемо, карамо и предајемо суду Божијему. Наше су старешине одлични стари свештеници и они ову част не добијају за новце, већ се изберу по једногласном одобрењу цијеле цркве. У нашу општинску касу сваки од нас понешто приноси, и то ако хоће и може, јер никога не нагонимо силом, него сваки даје својевољно, колико може и то служи као залог љубави к Богу и ближњему, јер све што се скупи, потроши се само на потпомагање сирочади, удовица и других сиромаша; на издржавање оних, који су осуђени на рудокопе, и на оне, који су на пусте острове послани, или у тамници затворени, ако само за вјеру Христову страдају. Јон Јустин говори: да не вјерујете у лажне доказе наших непријатеља, по којима нас, је ли само Хришћанин, одма на смрт осудите. Ви нас сматрате и називате безбожницима — то признајемо да смо, али само по одношају к вашим боговима — али никако по одношају к правоме и истиноме Богу, јер ми вјерујемо и исповиједамо једног триличног Бога Створитеља Васелене. Ви приносите крвне жртве вашим боговима, а ми Богу нашему служимо с вјером, молитвом, хвалом и добријем дјелима; јер наш Бог учи нас, да њега више свега љубимо, а за тим да љубимо ближњег као сами себе, па и саме наше непријатеље и гонитеље да љубимо и добром чинимо. — Да чинимо дјела милости тјелесне и душевне, гладнога да нахранимо, жеднога напојимо, голога обучемо, странца у дом примимо, да болесног подворимо, тавничара надгледнемо, мртвог у земљу сахранимо, ожалашћеног да утјешимо, незналицу научимо, за спасење ближњег да се Богу молимо; да увреде и гонења опрашћамо која нам други људи учине. — Даље учи нас, да крај нашем животу није са тјелесном смрћу, него да је душа наша бесмртна, да ће пред другим доласком Господњим сва иструхнула у земљу човјечанска тјелеса ускрснути, спојити се с душама, и изићи пред Богом на опћи суд; и да ће се на томе праведном Божијем суду наградити сви они људи, који буду овдје на земљи имали

праву вјеру, наду и љубав у правога Бога, који буду љубили ближње као сами себе, који буду његове заповиједи извршивали и добра дјела чинили, сви ће се ти наградити с вјечним уживањем код Бога и Његовијех анђела. А они пак људи, који не узбуду вјеровали у правога Бога, и његове заповиједи извршивали и добра дјела чињели, отићи ће у вјечно мучење у огњу, који се никад неће угасити.

Да би Јустин незнабожачкој власти доказао и то, да Хришћани иду сваке недјеље на службу, *dies solis*\*) (у дан сунца), и да тамо мирно и побожно стоје, слушајући списе пророка и апостола, и да ту један од најстаријих родитеља учи и препоручује нам да се држимо тијех прекраснијех правила, о којима се је у светим књигама читало.

Друга апологија садржи допуну прве; овдје Јустин опрвргава мишљења хришћанских непријатеља, који питаху: зашто Хришћани не убијају сами себе, кад им смрт приноси блаженство?

На ово им свети исповједник одговори: зато, јер нам је живот Бог дао, па тек по вољи његовој можемо га оставити. — Кад је Бог ваш бранитељ, то зашто допушта, да се Хришћани убијају? — питаху Језичници. — Филозоф покаја главни узрок борбе зла с добром, које се открило у вријеме својеволнога пада духова, којима је Творац дао слободу; а за тим исторички докази: да су добри људи вазда трпјели од злијех и с трпљењем побједили зло. У посланици к Јелинима, описује заблуде и неваљалство многобожачкијех појета и филозофа.

У разговору с Трифоном, ученим јеврејским равиним, свети Јустин објашњава: да Хришћани никако не извршују обредни закон по томе, што се је обвезна сила његова свршила, са доласком обећаног Месије — обрезање није потребно, кад се објавила истина светим крштењем и виђењем Бога — јер признајемо, да је свето крштење вода живота, којом се кајући чисте од гријехова. Даље говори да ни Јегипћанима, ни Моавцима, ни Једомцима, обрезање никакве користи и спасења не приноси. Но нек је Скићанин или Персијанин само ако вјерује у Христа Бога и сачува вјечне установе, тај ће бити обрзан узвишеним спасоносним обрезањем и његови ће дарови бити пријатни Богу. У потоњем дијелу разговора с Трифоном — св. Јустин доказује, да је Исус Христос истинити Месија предсказани пророцима, јер су се на њему испунила сва пророштва старозавјетна.

\*) Тако се у Римљана називао дан недјељни.

НЕШТО О ПОЗИВУ СВЕШТЕНИЧКОМ  
и  
УЗРОЦИМА КОЈИ ГА ОТЕШЧАВАЈУ

Написао: **Ил. Јовићевић**, свештеник  
(Свршетак.)

Један од тијех узрока, који може накалати немарност на свештеника, могу бити големи смртни губитци у његовој фамилији. Свештеник, не имајући толико снаге, да се одупре тим злим удесима, подлегне под притиском њихове моћи, и тако почне губити вољу у раду и постепено постаје све то немарнији, док савршено добије ову, тако опасну болијест.

Други узрок и непријатељ свештеникова достојанства може бити — славољубље. Ова сатанска клица може тако да се развије у души свештениковој, да му обухвати све његове осјећање и преокрене у голо славољубље. Свештеник са оваквом маном сматра чин свештеника као биједу, неким наметнуту, која га је тобож по његовом болесном уму отстранила од неког високог свјетског подожја, у ком би тек могао свој велики гениј показати, на корист читавом човјечанству, који, на велику жалост и општу штету мора угинути, под притиском свештеничког чина, заједно са његовим болесним умом. Узрок свештеникове немарности — славољубље — спада по својој природи у коло различитих страсти, које би овђе било одвећ много набрајати и од којијех свака по на особ може овладати свештеником, као и сваким другим човјеком и онда он као такви више није властан самим собом, него иде онамо, куда му страст заповиједа. Разумно учење тврди, да један човјек два огромна рада, у једно исто вријеме, не може вршити, из чега сљедује, да ни свештеник као човјек, не може у једно вријеме вршити пастирске дужности и страсти, којој би се случајно, по немоћној и слабој природи одао. Ово разумно учење и сам Спаситељ свијета потврђује у свет. писму: „не можете Богу работати и мамонџ.“ (Мт. 6—24). Слабо материјално стање, дакле, најприје је, а притом и најјачи непријатељ свештеникове немарности — упрavo — љености. Овај непријатељ толико је јак, да ће имати довољно снаге, да узме превласт и над оним свештеником, који је довољно проникнут духом хришћанске науке и да му изгуби вољу на рад, и баца га у наручје немарности, дочим осталим узроцима, као пороцима, овакав свештеник не ће пуштити, да њиме

овладају. Пошто смо у кратким потезима прегледали карактер немарног свештеника, да за један часак само осврнемо пажњу на продукт његове немарности, т. ј. подручни народ, који је предмет његове пажње и надгледања. Народ, који спада у подручје немарног свештеника, сравнити се може са једном трошном и запуштеном баштом, око које се само у наколо налази цвијетна стаза, по нешто укусног погледа, на којој се свагда налази немаран баштован, наслађавајући се тим горким за њега плодом, који ће му најпослије отровну смрт нанијети. Унутрашњост ове напуштене баште од стране њеног баштована куд и камо је жалоснија од њене спољашњости. Вијугасти путеви, који воде по унутрашњости баште, зарасли су трњем и коровом. На мјесто плодноних биљака, подникле су дивљаке, а ђе је која биљка, она је јадна и жалосна, у мах што се њен плод, кога кржљаве гране носе, није у дивљи претворио. О цвијећу, које краси сваку башту, ту ни збора није, све је увело од тешке запаре, све дише тешким дахом, иште скору помоћ од баштована. Бујно врело, које даје живот свакој башти, — поронуло је у врелом пијеску, из ког ни дивље травке, а камо ли цвијеће не може понићи. Једном ријетку дивља башта претворила се у дивљу шуму, у којој се само легу дивљи звијери, који дивљом нарављу чине пакост, не само у овој запуштеној башти, него прелазе и у друге добро уређене и својом отровном заразом куже их. Свештеник се овђе успоређује са баштованом. Па ђе је он? — Ето га онђе, ђе смо га и оставили, обилазећи цвијетном стазом, која води у наоколо баште и која га никад не ће довести на затворена врата баште, кроз која му треба ући, да уређује унутрашњост њену. Цвијетна стаза са по нешто привидног плода, који мами свештеника да њоме обилази, јест — приход, кога свештеник од народа добија. Овакав свештеник, као лијени ради тога и врши свештеничку дужност. Он нема одређене човјечанске цијељи за које живи, до само живи да једе. Затворена врата баште, испред којих шета овакав свештеник, а није их кадар отворити, да уђе у унутрашњост своје баште, јест — народна спољашност, која као завјеса прикрива унутрашњост, то — јест — душевно стање повјереног му народа. Спољашност народња, може бити одјевена у различитом одијелу, које свештеник мора у појединости да позна. Тјелесни љекар, кад хоће да лијечи болесно тијело, мора свлачити одјећу, која тијело покрива, па тек онда научним испитивањем доћи до бољетице, која отешчава сав тјелесни организам и постепено је лијечити. Отуда излази, да и свештеник као душевни љекар, ако хоће, да завири

у душевну суштину његова стада, мора предходно отстранити спољашњу образину повјереног му стада, која може бити пуна обмана и фарисејства, и тек онда да приђе болесној души, и по величини бола да је лијечи.

Спољашност народна најпрва је замка, у којој се свештеник врло лако може уловити, и који свештеник због своје немарности упадне у ову замку, тај је себе сурвао у најцрњу провалију, носећи заједно са својом и несрећу свога стада. Вијугасти путеви обрасли трњем и коровом јест — умно развиће повјереног стада, у подручју немарног свештеника, које је, као год и ови запуштени путеви затрпано разним празновјерицама. Умно развиће у опште је мјера висине, до које свештеник мора градити ограду, у којој ће моћи повјерени му народ наћи јаког уточишта и одмора од разноврсних терета овоземног живота. Да би свештеник могао створити то тако за народ нужно скровиште, мора предходно проучити умно развиће подручног му стада. Очистити које какве предрасуде, гатке и празновјерице, које се задржају још у машти народа, па тек онда, на основу чисте народне свијести отпочети тај по њега и његов народ велевриједни посао. Плодоносне, а кржљаве воћке налазеће се у тропној башти липене сваког надзора од стране њихова баштована јесу поједини побожни хришћани у парохији немарног свештеника. Вија побожност без свештеникова руководства у опасности је, као капаља трептећа се о листу. Увело цвијеће у тој тако запуштеној башти јесу врлине и добродјетељи народа, налазећег се под надзором лијеног свештеника, без којих је живот, као воћка, која не даје од себе плода. Добродјетељи, или моралне врлине, уопште су очекивани плод свештеникова рада. Необорива је истина, да се не може жњети онђе, ће се није прије сјеме посијало. Отуда сљедује, да се ни моралним врлинама, као плоду, који произлази од рада свештеникова не може нико надати, ако ове не буду прије посијане на њиви Господњег винограда. Искуство нас учи, да ни обично сјеме, из ког човјек за свој опстанак добија материјалну храну не смије се онако неразмисљено на њиву бацати, док се из ње предходно не очисти трње и коријење, које би сјеме подавило још у почетку његова клијања. Пошто материјална наша храна изискује толико смотрености, труда издржљивости, то се само по себи равумије, да наша душевна храна, као претежнија, мора изискивати куд и камо више труда и вјештине. Овај свети задатак поред много других спада у дужности свештенику. Свештеник је дукто Божјим

постављени радник, који мора надгледати и уређивати њиву Господњег винограда, сијати свето сјеме добродјетељног живота и сладити се његовим укусним плодом. Благо оном свештенику, који окуси плода сазрелог својим трудом и настојањем, тај је заиста окусио и живота вјечног. Бујно врело, које је поронуло у пијеску запуштене баште, јест од стране немарног свештеника — напуштено јеванђељско учење — Што је извор за башту, то је Јеванђеље за народ. Као што извор својим напитком обдржаје живот башти, тако и Јеванђеље оживљује и обдржаје душевни живот хришћанског народа. Оно је дакле небески студенац, чија се дубина не да измјерити, чије пространство нема граница. Оно је божанствено сунце, које уједно даје свјетлост онима, који се на њега уздају, а онима, који би се посумњали у ту свјетлост обећава озарити их вјечном тамом јадовног живота. Оно својом благотворном топлотом раскрављује притиснути овоземни живот разним леденим теретима, без чије би се помоћи смрзнуо на вјечна времена.

Јеванђељско учење у рукама свештениковим најпоузданије је оружје против различитих страсти и других непогода, који нагрђу на част, ~~ма~~ ~~сти~~ ~~ј~~ ~~е~~ ~~д~~ ~~а~~ ~~и~~ ~~д~~ ~~у~~ ~~ш~~ ~~у~~ ~~п~~ ~~о~~ ~~в~~ ~~ј~~ ~~е~~ ~~р~~ ~~е~~ ~~н~~ ~~о~~ ~~г~~ ~~м~~ ~~у~~ ~~с~~ ~~т~~ ~~а~~ ~~д~~ ~~а~~. Који је свештеник у довољној ~~ко~~ ~~ли~~ ~~ч~~ ~~и~~ ~~н~~ ~~и~~ ~~с~~ ~~н~~ ~~а~~ ~~б~~ ~~д~~ ~~ј~~ ~~е~~ ~~в~~ ~~е~~ ~~н~~ ~~с~~ ~~а~~ ~~о~~ ~~в~~ ~~и~~ ~~м~~ ~~с~~ ~~в~~ ~~е~~ ~~т~~ ~~и~~ ~~м~~ ~~о~~ ~~р~~ ~~у~~ ~~ж~~ ~~ј~~ ~~е~~ ~~м~~, тај ~~п~~ ~~о~~ ~~у~~ ~~з~~ ~~д~~ ~~а~~ ~~н~~ ~~и~~ ~~м~~ ~~к~~ ~~о~~ ~~р~~ ~~а~~ ~~к~~ ~~о~~ ~~м~~ ~~о~~ ~~ћ~~ ~~и~~ ~~ћ~~ ~~е~~ ~~и~~ ~~з~~ ~~а~~ ~~ћ~~ ~~и~~ ~~н~~ ~~а~~ ~~м~~ ~~е~~ ~~г~~ ~~д~~ ~~а~~ ~~н~~ ~~о~~ ~~в~~ ~~и~~ ~~м~~ ~~з~~ ~~л~~ ~~и~~ ~~м~~ ~~н~~ ~~е~~ ~~п~~ ~~р~~ ~~и~~ ~~ј~~ ~~а~~ ~~т~~ ~~е~~ ~~љ~~ ~~и~~ ~~м~~ ~~а~~ ~~ч~~ ~~о~~ ~~в~~ ~~ј~~ ~~е~~ ~~ч~~ ~~а~~ ~~н~~ ~~с~~ ~~к~~ ~~о~~ ~~г~~ ~~д~~ ~~о~~ ~~с~~ ~~т~~ ~~о~~ ~~ј~~ ~~а~~ ~~н~~ ~~с~~ ~~т~~ ~~в~~ ~~а~~ ~~и~~ ~~к~~ ~~а~~ ~~о~~ ~~п~~ ~~о~~ ~~б~~ ~~ј~~ ~~е~~ ~~д~~ ~~о~~ ~~н~~ ~~о~~ ~~с~~ ~~а~~ ~~ц~~ ~~а~~ ~~в~~ ~~р~~ ~~а~~ ~~т~~ ~~и~~ ~~т~~ ~~и~~ ~~с~~ ~~е~~ ~~н~~ ~~а~~ ~~с~~ ~~т~~ ~~р~~ ~~а~~ ~~ж~~ ~~у~~ ~~п~~ ~~о~~ ~~в~~ ~~ј~~ ~~е~~ ~~р~~ ~~е~~ ~~н~~ ~~о~~ ~~г~~ ~~м~~ ~~у~~ ~~о~~ ~~к~~ ~~о~~ ~~л~~ ~~а~~. Којему свештенику није у довољном обиму познат рад овог оружја и сила која из њега произлази, ~~з~~ ~~а~~ ~~б~~ ~~а~~ ~~д~~ ~~а~~ ~~в~~ ~~а~~ ~~ћ~~ ~~е~~ ~~с~~ ~~т~~ ~~о~~ ~~ј~~ ~~а~~ ~~т~~ ~~и~~ ~~н~~ ~~а~~ ~~с~~ ~~т~~ ~~р~~ ~~а~~ ~~ж~~ ~~у~~ ~~п~~ ~~р~~ ~~е~~ ~~д~~ ~~а~~ ~~н~~ ~~о~~ ~~г~~ ~~м~~ ~~у~~ ~~о~~ ~~к~~ ~~о~~ ~~л~~ ~~а~~. Поред њега ~~ћ~~ ~~е~~ ~~м~~ ~~о~~ ~~ћ~~ ~~и~~ ~~б~~ ~~е~~ ~~з~~ ~~б~~ ~~о~~ ~~ј~~ ~~а~~ ~~з~~ ~~н~~ ~~е~~ ~~н~~ ~~е~~ ~~п~~ ~~р~~ ~~и~~ ~~ј~~ ~~а~~ ~~т~~ ~~е~~ ~~љ~~ ~~у~~ ~~ћ~~ ~~и~~ ~~и~~ ~~о~~ ~~к~~ ~~о~~ ~~д~~ ~~п~~ ~~у~~ ~~с~~ ~~т~~ ~~о~~ ~~ш~~ ~~и~~ ~~т~~ ~~и~~. Он се у овом случају може сравнити са стражаром, који чува војнички логор, па кад види непријатеља, нешто од страха, а нешто од невјештине, не умије опалити пушку, да га сузбије. Пошто је дакле јеванђељско учење најпоузданије средство у рукама свештениковим, то је сваком свештенику најпреча потреба, да што дубље проникне суштину јеванђељског учења, како би читаво његово биће било прожмано његовом светом силом, јер је оно полазна тачка у његовом раду. Овден је, ако бар и у блиједој слици престављен, како карактер немарног свештеника, тако и продукт његове немарности, на основу чега истиче се питање, које се не да обићи. Какав ће овакав свештеник дати рачун власнику подручног му народа у пошљедњи дан, када се од њега буде тражио, за себе и народ, који му је привремено дат, да га надгледа и њим управља? Заиста јадан и жалосан! Његова дотле,



под притиском немарности успавана савјест, наједавпут ће се пробудити и бити највјернији свједок за његова овоземна злочинства, за која ће по осуди неумитног судије отићи у вјечну муку за навјејек да оплакује своје и свога стада тешке грехове.

На супрот немарном свештенику и његовом подручном народу долази вриједни и марљиви свештеник, снабђевен за свети позив свим нужним потребама, који потпуно схваћа цијелъ свога големог задатка. Он као овакви може се сравнити са свјесним и вриједним баштованом, а његов подручни народ са дивно уређеном баштом, у којој све стоји на свом одређеном мјесту. Он као ваљани баштован, непрестано се налази у повјереној му башти. Будним оком мотри поредак своје баште, која се под његовим надзором у најдивнијој хармонији развија. Вијугасти путови (представљају умно развиће), који воде по унутрашњости ове уређене баште, тако су брижљиво обрађени и симетрично поређани, да човјек, када на њих ногом стане, неодољивом силом вуку га, да обиђе цијелу башту. Оплемењене воћке (то су поједини побожни хришћ.) вјештом руком вриједног баштована, тако су дивне, да не може човјек од њих погледа одвојити, а плод који се налази на једрим гранама покривен бујним и зеленим лишћем, само се може сравнити са плодом рајског дрвета, јер се и у овом налази цијелъ вјечног живота. Бујно цвијеће, које краси сваку башту, тако је и ова башта у највећој количини изобилује. Не зна човјек чему да се више диви: или чаробном чару, које весели око човјеково, или мирисном миру, кога ово рајско цвијеће од себе одаје. Цвијеће у опште бере се као украс, да даде већи блијесак разним овоземним љепотама, али у заман, кад мора угинути са свим тим љепотама. Цвијеће ове рајске баште, које представља врлине добродјетелног живота, по својој љеноти и пријатном мирису, далеко превазилази свако природно и вјештачко цвијеће. Овим цвијећем не украшавају се овоземни ликови. Оно је Богом одређено само за украс разних небеских ликова; и као год што су небески ликови својим бићем вјечни, тако је и ово цвијеће, којим се они украшавају вјечно, са чиме оно и превазилази свако природно и вјештачко. Будући је и душа човјека хришћанина небески лик, то је нужно, да сваки хришћанин своју душу украси овим за њу одређеним цвијећем, те да и она тако украшена може ступити у заједнички хор разних небеских ликова. Бујним врелом, које представља јеванђелско учење, ова дивна башта изобилује у довољној количини, које свјеском водицом натапа ову тако украшену башту и обилним напитком

обдржаје јој свјеже зеленило. Зими, као год и љети свагда је зелена. Она даје баштовану довољно плода за његов труд; а све помоћу оног благотворног студенца, који обдржаје сав биљни опстанак ове тако благотворне баште. Благо оној биљци која руководством ваљаног баштована натопи свој коријен овом тако моћном водом, средством које нигда неће усахнути, него ће на сва времена вјечно млада и зелена остати; јер је ово жива вода Христа Спаситеља — она иста, — коју је обећао Самарјанки на бунару праоца Јакова, по чијем напиту више се не осјећа жеђи. (биљка овђе представља хриш:) Ово је слика, ако и у кратком обиму вриједног свештеника и његова подручног стада, која у свим односима стоји на супрот, како слици немарног свештеника, тако и његова повјереног стада. Сад потиче питање, какву ће примити награду марљиви свештеник, који се срањује са вриједним баштованом за ревносни труд и настојање око подручног му народа, који се са дивно уређеном баштом упоређује, од власника баште, који представља Христа Спаситеља? Заиста сјајну и величанствену! Марљивог свештеника ~~на~~ <sup>национална</sup> службу предусрешће сам Спаситељ свијета и поздравити га кријечина: „Добрѣ рабе благи и вѣрни о малѣ ми бѣдѣ еси створити надѣ многими ты поставлю видѣти въ радость господѣ твоего.“ Да би свештеник могао одговарати високом и светом позиву, који је скопчан с великим трудом и одговорношћу, поред довољно нужних средстава необходимо му је нужно, да себе као видљиву појаву доведе у такав положај, како ће сав његов видљиви живот бити само печат продужења светињѣ, у коју се обукао. Ако свештеник свој живот не подвргне под ово правило, његов рад неће бити успјешан, нити ће донијети Бог зна какве користи; пошто народ већу пажњу поклања оном, те види, него оном, те чује, па се бојати, да несатгласним понашањем са светињом, у коју се свештеник обукао, и која му је предата да је обдржаје у највећој чистоти, не наведе подручни народ, да омаловажава и оне светиње, које му се као необходимо нужне пружају од стране свештеника.

## КРАТАК ПРЕГЛЕД ОСНОВНИХ ШКОЛА У ЦРНОЈ ГОРИ; ЗАДАТАК ОСН. ШКОЛА И СМЕТЊЕ ШКОЛСКОМ НАПРЕТКУ.

Пише Андрија Јовановић, улцињски учитељ.

Прва основна школа — ако се може тако назвати — основана је на Цетињу 1833 године, за владе Митрополита Петра II. У овој школи скуплјала су се дјеца из све Црне Горе, да се школују, и у главном учила су: читати, писати и Богу се молити, што је и била задаћа те школе. Школа је трајала четири године, јер 1837 букне рат са Турцима, те ђаци одоше у бој „у стару црногорску школу.“

По свршетку рата опет се отвори школа, коју посјеђаваше већи број ученика него прву, и у којој се поред поменутих предмета учаше и граматика као засебан предмет. Кратко вријеме иза овога, Митрополит Петар II, оснује другу школу у манастиру Ђелији Добрекој, са истим програмом наставе као и у цетињској школи.

По смрти Владике Петра, 1851 године, дође на владу Књаз Данило I Петровић. Његова влада у сваком погледу била је веома значајна за Црну Гору, а школа пак коракнула је напријед, т. ј. обим наставе проширен је, али не у опсегу осн. школе, већ више наличећи богословији.

У овим школама учио се од ријечи до ријечи напамет, пошто и сами учитељи нијесу се старали да њихова предавања буду јасна, разумљива и пријемљива за ученике. Пред свега тога, ученик, који би са добрим успјехом свршио сваку школу, постао би свештеником, а доцније и учитељем.

Метод у овим школама био је доста стар, али само по себи се разумије, колико су такве школе развијале умне способности ученика и у којој су мјери постизавале своју цијел.

Ступањем на престо данас срећно-владајућег Господара и Књазана Николе I, почињу се јављати нови зраци народне просвјете, и ако цетињска школа због рата би прекинута 1862 године, али одмах, по свршетку истог, отвори се. Тадашњи учитељи нијесу се старали да дјецу науче само да читају и пишу, већ и да их умно развију. Од године 1869 видимо уређенији програм наставе и боље успостављени ред у сваком погледу, што се тиче напретка школе. У ово вријеме биле су још неколике школе по Црној Гори, којима су били учитељи они ђаци, који су свршили четири разреда основне цетињске школе. Од учитеља овакве спреме није се могло ни очекивати правог напретка у васпитању повјерене им младежи, премда су се они трудили предати ученицима дио од својег скромног знања.

Кад узмемо у обзир, да су сви ти учитељи држали по четири разреда, што је тешко и управ немогуће и за највјештијег учитеља — хоћемо ли се чудити, што је у тим школама био слаб успјех? — Учители онда нијесу имали закона, упуства, повремених наредба и др., само је био на Цетињу надзорник, који је набављао књиге и ишао да прегледа школе у у вријеме исмита.

Јасно је, да су Црногорци у почетку слабо обраћали пажњу на школу, јер њихов је навика „к пушки и анџару,“ дакле, почетак утемељивања просвјете (школа) у Црној Гори био је заиста тежак.

Година 1870 може се сматрати годином препорођаја основних школа; те године број школа повиси се и већ их бијаше до тридесет и једна, а Црногорци осјетивши потребу школовања својих синова, драговољно их шилџаху да се школују. Учитељи су били доста добри, а постављати су на два разреда по један. Овом годином одређен је главни надзорник осн. школа; издат је закон о основним школама, којим је дубље и корјенитије дотакнуто уређење школа. Он је дотакао не само спољашње већ и унутрашње стране школине. Овим су законом прописата и нека упуства, која су се односила и на наставу и на васпитање, па и на администрацију школеку.

Како школски закон, тако и све друге наредбе и правила о школама издата су према ондашњим приликама, а разумије се да би се могло наћи и недостатака у свему томе, јер у пракци се најбоље покаже што треба у закону и повременим наредбама поправити.

Наставним планом била је промашена цијелъ васпитања; грађа је била огромна, јер у првом разреду, ће је прелазак од домаћег к школском васпитању, учио се је и дривено-сзовенски језик, а у старијим разредима преопширно изучавање наставних предмета.

Методом предавања коракнуло се је напријед; већ се почело гледати на: очигледност, разумљивост, јасност, пријемљивост и схватање предава-нога, пошто је главни шк. надзорник набавио био о спомоћне књиге за учитеље у њиховом раду. Крајем школ. године, послѣје оваког уређења, опазно се је добар успјех код већине учитеља, а школе се умножише, те их бијаше до 50. **НАСТАВНИ ПЛАН** у ком се расадници просвјете повећаше у Првој Гори, јасни је доказ, да су Црногорци један од најосјетљивијих народа према свему о коме, што им користити може, и да је код њих — осим јунаштва — развијен и дух за науком у потпуној мјери.

Године 1873 и 4, држата је у Цетињу седница на Цетињу, где се је радило о преиначењу наставног плана. На тој скупштини промијењени су они мјесни надзорници школски, који су се слабо одазивали својој дужности; дата су учитељима потребна упуства у раду, те тако мало по мало опажао се је све бољи поредак у школама.

За вријеме потоњег црногорско-турског рата престао је рад у школама; школске зграде употребљене су за државне потребе, а учитељи су вршили разне административне послове и сами у бојеве ишли. По свршетку рата Књаз Никола, као што се је од почетка Свога владања старао за утемељење и ширење просвјете, тако се и сад постара, те су одмах школе почеле радити све бољим усавршавањем. Мало по мало скоро свако племе црногорско има данас своју школу, у којој се васпитавају црногорска дјеца; но да се не бих упуштио у потанко описивање уређења школа у Црној Гори од гогоњег рата до данас, прећи ћу на данашње њихово стање, говорећи најприје о „задатку основних школа.“

Задатак основне школе по данашњем њиховом устројству јест: давање општег, основног образовања, које је сваком човјеку потребно, — здравље и снага, душа осјетљива за све што је лијепо, чврста и јака воља, племенит карактер — све су то цијелъ, које основна школа треба да постигне. Један од најумеднијих педагога Фридрих Литес вели:

„Предавање у народној школи ваља да је практично, које ће дати ученицима неко опште образовање за живот.“ На другом мјесту опет вели:

„У народној школи треба његовати и потпомагати оно, што ће у животу сваком без разлике бити корисно, што ће у једној цивилизованој држави бити на добро, како појединоме, тако и свима и свакоме. Здравље и тјелесна снага, бистар разум, чврста и стална воља, ведрa и за све што је лијпо осјетљива душа, вјештине читања, писања и рачунања, прва знања из науке о природи, земљама, народима и т. д. — то су она добра, која су употребљива и корисна како појединоме тако и свакоме.“

Јасно се из овога види, да је цијељ, дакле, основне школе образовати омладину и то у толикој мјери, да је колико толико подигне до љепшег идеалног друштвеног живота. Поштено радити и знати мислити, — то мора сваки образовани човјек. — Може човјек и без школе бити такав, но то онда бива из навике и обичаја, или што види, да тако и други људи чине. У осталом кад би родитељи били довољно свјесни и спремни за васпитни позив своје дјеце, кад би им друге околности допуштале, онда би се могло рећи, да и не треба осн. школе, као што је неки имућнији родитељи и не употребљавају, него васпитавају своју дјецу код куће или они сами, или узимају у помоћ учитеља, кога они сами плаћају и издржавају. — Васпитање, дакле, то је цијељ основне школе, а настава (учење) средство за постигнуће истога.

Наше основне школе доста су добро уређене, премда изгледа, да су оне више одређене да служе као спрема за даље образовање (више школе), него ли да постигну своју цијељ. Опште образовање није кадра дати човјеку ни велика школа, јер залуд би човјек, макар и кроз све школе прошао са одличним успјехом, рекао, да је добио опште образовање, ако се је ослањао једино на науку, која му се у лекцијама казивала. Кад дакле више школе не могу дати опште образовање човјеку — у правом смислу те ријечи — тим мање могу основне то учинити. Према реченом и према данашњим приликама нашим мислим да би боље било, да је задаћа осн. наших школа, да ученике приуче вјештини читања, писања и рачунања; задатак њин био би у остварењу овога: сваки онај, који прође кроз осн. школу, да је кадар самостално руковати поменутиим вјештинама. Не говорим, да би се по овоме морали уклонити други наставни предмети, али говорим, да они не би требали бити на штету главне цијељни основне школе.

Помислимо, наш ученик од седме године ступа у школу, а крајем једанајесте свршава четврти разред; он је у школи добио осн. знања из прописаних предмета (види наст. план), но по свршетку основне школе већина њих остане на томе знању, које добију у четвороразредној осн. школи, а по свршетку исте кроз мало времена већ не зна писмо да напише, не зна да рачуна, — а што је њему потребно? — то највише. —

Наш народ и ако је дошао до тога убјеђења, да без школовања, без науке нема ништа, није у стању, не даду му околности да даде својој дјечи средства за више образовање, те већина њих — као што рекох — остају при добивеном знању у осн. школама. С тога да би осн. школе, према овоме, оствариле своју задаћу требало би на читање, писање и рачунање вишу пажњу обратити као и више им времена у осн. школама посветити, јер, мислим, довољно је да из других наст. предмета ђаци добију основна знања, која ће се последије у животу им у вишим школама ширити. Кад би овако било, онда би ђаци по свршетку осн. школе доста с добријем успјехом владали са поменутијем предметима, а иначе кад би

и из тијех, као и из других наст. предмета добили тек почетне, основне појмове, последије двије или три године то би им излапило из главе, те би знали толико, колико да нијесу у школу улазили.

Наша просвјетна власт, гледећи на повремене наредбе, наст. план и др., стара се, да наше осн. школе постигну своју цијел. На путу су томе многе сметње, од којих су као главна сметња шк. напретка:

1.) *Прекобројно примање дјеце у школу.* Школ. закон за осн. Црногорске школе наглашјује, да у свакој школи мора бити најмање 25 редовнијех ученика на једног учитеља (види 91 § шк. зак.) дакле не каже се највише колико их мора бити, а премда се дешава да један учитељ обучава по 90 ученика и то не у једном, већ у три разреда; може ли се ту напредак очекивати?! Прекобројно примање дјеце у школу могло би се допустити — мислим — само у том случају, кад би учитељ један разред држао, а иначе никако, већ требало би одредити број, до кога може учитељ примати дјecu у школу, ако држи три разреда и тек онда тражити одговорност од учитеља за успех. У прозивном случају, макар учитељ био и најбоље способности' воље и истрајности, — ипак не може одговарати свом позиву онако као што треба. Код примања дјеце у школу мора се рачунати и на простор учионице, јер и ако учитељ држи један разред, то са здравствене тачке гледишта не смије примити виши број ученика, него му простор учионице дозвољаје. Смјестити их одвише у једној учионици — то је само убијање дјечије, што не би смјело бити и на што треба особито да пази учитељ.

2.) *Рђаво уређење школа.* Овдје — разумије се — узимају се у обзир оне школе, које немају потребна учила и код којих се сва учила састоје у школској табли и рачунаљци. Жалосно је виђети такву школу, а још жалосније је учитеља коме се даје да узима у обзир то што школа нема потребних учила.

Школа је у општини; општина је одржаваје нужним потребама, а држава плаћа учитеља, — сад кога можемо окривити за рђаво уређење школа? — Многи ће рећи: учитељ је крив томе, пошто он може код претпостављене му власти — мјесног надзорника — набавити све што је нужно за школу. Мислим да нећу погријешити, ако речем, да учитељ није дужан за потребе школске мољакати, па и кад би мољакато, а не испуњавало му се, онда у непријатности с мјесним властима долазити. Дужност учитеља је, да јави за потребу школску претпостављеној му власти, а у случају неповољног одзива, да се обрати старијим надлежним властима; — тако ту се и нарџује шк. законом. — Но већ у том случају долази у неповољне додире са мјесним властима, а куд власти, тамо и народ, — најпослије учитељ изгуби љубав код народа, па ушљед тога мора се одатде премјестити, а премјештаји ти врло рђаво утичу на његов материјални опстанак.

Према овоме дакле на првом мјесту треба да су одговорни мјесни надзорници са властима за рђаво уређење школа. Није доста да свакогдишња школска ревизија својим актом нареди: у школи треба набавити учила (именујући их) школску зграду поправити (биљежећи што) и т. д. већ би требало за неизвршење такве наредбе подврћи одговорности мјесне власти, које су готове у таквим приликама увијек рећи: па видјећемо, поправићемо, уредићемо и др.

Држим, да би најбоље било, да у сваком мјесту, гдје постоји школа, буде одређена школска комисија од 5—6 чланова, која би чинила редовне

сједнице, биљежећи у свом протоколу све, што је које сједнице учинила у прилог школе и њеног напретка. Тада не би учитељев глас био — глас вапијућега у пустињи — но ако би био умјесан, нашао свог одзива. Оваквим начином стање школе не би зависило од појединога, који рукује школским приходом, те налаже: ово нек се набави, уради, а ово нек сад стоји. Поврх овога добро би било, да висока просвјетна управа именује у сваком округу (нахији) по једног учитеља, као главног управитеља школа тога округа, који би течајем школске године по неколико пута обилазио школе, прегледао рад и друго, а о свему извјешћавао гл. шк. надзорништво.

„Учитељ је душа школе.“ Јест, али у добро уређеној школи, јер у противном случају свака се себе кривицу баца, а од учитеља се напредак изискује, којег он није кадар постићи у околностима, које га стјешњавају. Учитељ је душа школи, гдје му се рад његов мили; при настави нема никаквих сметња. већ је весео, расположен, одушевљен својим радом и највише ужива у причању и обучавању повјерене му младежи; и — само у том случају — треба га држати одговорним за успјех у својој школи.

3) *Неуредно посјеђавање школе са стране ученика.* У најбоље уређеној школи и поред најбољих средстава учитељ није кадар постићи жељени успјех са ученицима, ако ови неуредно у школу долазе; особито је тешко са почетницима, гдје учитељ, због једног одсутног, мора остати при истој лекцији, или понављати све што је прошао, ако се не би послјије шк. часова са таквим задржао и пропуштеном га обучио. Свакве неуредности често се налазе, али то се да поправити. Учитељ треба да се стара, да дјеци омили школу тако, да долазе као ради забаве, а не својим поступцима учинити да бјеже од школе као од великог зла. До душе код нас је и сиромаштина у велико узрок овој неуредности, с којом се у много прилика и сам учитељ бори. „Ред свијет држи.“ Без реда нема ништа, а ако игђе, то понајприје у школи треба да влада ред, од којг зависи у главном успјех исте.

Поред многих напоменух овдје само ове три главније сметње школ. напретка, знајући, да му је понајприје требало рећи коју о способности и неспособности учитеља; но кад бих се у то упуштио, бојим се, да не бих запливао, па на крај не изашао, с' чега за сад од поменутог и одустајем.<sup>1)</sup>

## ИЗ ШКОЛСКОГ ЖИВОТА

Биљежио Миrash Вукић, учитељ

### 1. Добро пазимо на живот у нашој школи!

Једно јутро уђе мала Анка у школу. Ја рекнем: „Зашто не поздравииш као што доликује?“ „Ја јесам, господине!“ Како, кад ја нијесам видио! „Па, што ћу ти ја, господине!“ Рече Анка и оде на мјесто.

1) Добро би сте учили, кад би и даље на ову тему писали, али још опширније.

За вријеме хришћанске науке запитам: „Зашто се Исус Христос родио у псћини? „Зато што нијесу имали куће,“ рече брзо Владимир.

Једном приликом запитам: „Шта је то Апостол?“ Мали Петар диже се и рече: „Апостол је она велика књига, што се учи у четврти разред.“ Иван ће на то примијетити: „Није господине!“ „Апостолом се звао сваки од оних 12 што су одили са Исусом.“

Зар, Алекса, ти никад не знаш причати, већ читаш из књига?“ — „Ја не читам господине, но гледам у књигу,“ рече Алекса.

Прозовем ученика и запитам: „Како је Исус Христос нахранио 5.000 људи?“ Он одговара: „Није их Он нахранио, већ благословио пет хљебова, а они су сами јели.“

Запитам Душана: „Како постају вјетрови?“ „Вјетрови постају, господине, кад пуха.“

— Кад за једну кошуљу прођу  $3\frac{1}{2}$  метра постава, за 10 кошуља колико ће проћи? Задам Николи. Никола почео да мисли и рачуна, а мали Павле диже се и рече: „Неће проћи ни један метар!“ „Зашто не!“ „Та ви сте нам казали, ствари мртве не могу пролазити.“

Бијаше час историје. — Прозовем Марка и кажем му: Причај о митрополиту Петру Марковићу и причати, а у тај час помоли се на вратима разносач поште и предаде ми писмо, које ја одма отворим и почнем читати. Док ја прочитам писмо, и Марко исприча задатак, на што му кажем: Доста добро! Не знајући ја да ли је добро или слабо знао; но одма прозовем Јована, да исто исприча. Јован причаше, а пошто га ја видех да је веће погрешке, које му у исто вријеме исправљах, а пошто исприча рекох му: Доста слабо; но Јован одговори: „Ја сам учио с Марком и знао сам као он, па сте њему рекли: „Доста добро,“ а мени: „Доста слабо!“ Рече Јован, па сједе.

Неки учитељ ударио ђака прутом по глави, а ђак сагнуо главу. На то ће учитељ: „Зашто главу загињеш?“ Ђак ће кроз плач: „Да ми око не извадиш, господине!“

Бијаше час земљописа, ја упазим ће Павле говори с Јанком и опоменем га: Што ти, Павле, говориш с Јанком? Сад је вријеме земљописа! Павле ће равнодушно: „Питам га господине, јер не знам.“

Једном приликом запитам: „Зашто ти је снјијег на опанцима, Ђуро?“ „Био сам господине на пољу,“ рече Ђуро.

Бијаше час очигледне наставе. — „Како копач копа?“ Мали се Перо диже и рече: „Узме мотику, рукама за држаље, па копа.“ —

Ученици писаху своја имена по зидовима школским, па да их одучим од тога, рекнем: Петре! м..... се имена свуда налазе.“ — „Па Петар није м.....,“ рече Стево. — „Ко те зато пита?“ — „У њега су мале уши.“



„Што ти свагда бос долазиш у школу, Мирко?“ — „Јер, немам што да обујем, господине.“ „А твој отац често често троши у крчмама!“ „Њему дају ракије на вересију, а опанака не оће!“

Пази, Филипе, на ученике, да буду мирни, кад пролазе кроз варош „Ти си нам рекао, господине, да сви пазимо, кад ко говори,“ рече мали Саво.

„Ви два увијек задоцните од школе!“ Речем једном приликом Симу и његову брату. — „Господине, ми се свагда рано пробудимо, а нана виче: „Лезте, ћецо, још није вријеме у школу!“ Рече Симо.

— „То није од вас лијепо, да се гурате у цркви, кад примате нафоре па да вас поп кара!“ Није нас поп карао, но нам рекао: „Стоке!“ Рече Ђоко. „Та то није лијепо да вам се се рече.“ Е али нам попо говори, пошто да великим људима нафоре, „дођите сви,“ рече опет Ђоко.

— „Господине! Гавро ме ударио каменом!“ — А, зашто да га удариш, Гавро?“ „Задијевао ме, па ја се наједи, те га удари.“ — То не смије бити! Ви треба да живите као браћа.“ Јес' да ми је брат, не би ме задијевао.“

— „Како си смио да не дођеш у школу, Авраме?“  
 — „Нијесам био научио, па сам се бојао, да не останем без обједа.“ —  
 — „Па што си сад дошао?“ „Сад сам обједовао!“ „Добро, али ја те могу сјутра оставити без обједа! — „Не можеш, Бога ми.“ — Како не могу?“  
 „Ја нећу ни сјутра доћи, већ по обједу“, рече Аврам.

— „Господине! Митар се нагнуо на скамију кад пише?“  
 — „Исправи се, Митре!“ „Не могу се, господине, у једно исто вријеме исправити и сагнути.“ Рече Митар.

— Спремите се, речем ученицима. „Зашто господине?“ рече мали Јанко. „Да идете кућама.“ „Па ми се вазда спремамо прије, но ви речете,“ — поново рече мали Јанко.

— „Јесте ли сви овден, запитам један дан послјије подне, у почетку школског часа. — „Није дошао Видо,“ рече Иван. „Што је с њим, те није дошао?“ „Ми се играли на пера, па он изгубио своје, те отишао кући да донесе друго,“ поново рече Иван. „Како се смијете играти у пера?“ „Та ви сте нам рекли: „Пошто добро научимо, да се смијемо играти пристојних игара, један с другим.“

Бијаше час српског језика; при свршетку мали Душан дигао руку у вис; ја га запитам: „Шта хоћеш, Душане?“ „Марко је пушио, господине, данас дувана.“ — Зашто, Марко? запитам га, — кад сам ја казао: „Да се дуван не смије пушити због многих узрока, а највише због тог, што јако шкоди здрављу. — „Јес', господине, али тата је синоћ дао мами дувана да пуши и говораше јој: „да је то здраво за очи.“

— „Свршио се је први час, онда кажем: Изађите на одмор,“ ђаци изашли и врузу се по школском дворишту, дотрчи мали Петар, говорећи:

„Ударио ме, господине, Лале.“ Зовнем Лала и рекнем му: „Зар се ти не мож' забављати књигом, но бијеш ђаке.“ Та, господине, ви сте казали: „На сунце се не смије читати, јер шкоди очима,“ рече одважно Лале.

Призовем Божу, читај на страници... чланак... Божо чита, туц, муц; гријеш у свакој реченици, кажем му: Дођи крај стола и донеси књигу; Божо приђе и опет поче читати, али и опет гријеш; ја му речем: „Види се, да се нијеси пријатељио с читанком, јер је чиста, као кад си је купио.“ — Та ви сте нам рекли: „Да су нам књиге увијек чисте,“ поузданим гласом рече Божо.

— „Господине! оће Лазар да ми узме перо!“ Рече Јово, кад уљегох у школу. — „Ко те за то пита?“ — Па он вели, да сам му ја изгубио његово.“ — „Сједи! Не ће ти узети, ако му га ти не даш.“ — „Сједох ја, али му не дам пера“!

— „Моли се ти Богу, Светозаре, да видим знаш ли! — „Св. Никола! Св. Јоване! Св. Саво!“ и т. д. — „Што се не крстиш Светозаре!“ — Код куће се крстим пред иконама.“ — „А што још читаш Светозаре.“ „Не чита ни бабо више, но све виче: „Помози!“ „Помози!““ рече Светозар, па сједе.

— „Зашто ти, Милане, не сједиш мирно и не пазиш, кад ја причам старијем разреду?“ На ви сте нам господине рекли: „Да свако пази свој посао.“ Рече Милан и сједе.

— „Дође Бура и пожади од Господине бије се Илија.“ — Запита Илију: „Зашто бијеш Бура?“ — На то ће Илија: Бура не каже, да ја њега бијем; но себе.“

Једном приликом запита учитељ ученике: „Кад долази највећи школски дан?“ Драгутин устаде и рече: „У половини Јуна мјесеца.“

## 2. Дјечији појмови.

Послије одмора ушла сва дјеца у школу. и ја већ почео рад, а тад уђе мали Милош. Запита га: — Ђе си био до сад, Милошу? Што нијеси ушао у школу, кад и други ученици? — П... сам господине, одговори он сасвим обично, као да је рекао: Пио сам воде. Сва дјеца то чуше, па неки се насмијаше и зачудише, а неки нит' се насмијаше, нит' изненадише. Дјеца, која се насмијаше и изненадише бијаху махом од образованијих родитеља, с неким домаћим васпитањем, а дјеца, која се томе ништа не изненадише бијаху простих и раскалашних родитеља, без икаквог домаћег васпитања. Ја сам га за то па само опоменуо, говорећи му, да тако не ваља да каже, јер ми се чињаше неумјесно пред дјецом за то говорити, а готово би боље учинио, да сам га опоменуо пред свом дјецом на то „срамотно“ и „безобразно“, кад је то већем дијелу од њих било са свим обично, кад да је рекао: пио сам воде.

Једанпут кад дође Драгутин у школу, бијаше по лицу неумивен и прашињав, ја га запита: — А што си таки по лицу, Драгутине?

— „Ја сам сличан, оцу господине“? — Што говориш? Упитам га ја.

— „Мени је мајка казала, да сам сличан оцу, за то сам црномањаст,“ одговори Драгутин. Отац му је истина црномањаст, па му је мати јамачно то рекла, а Драгутину лице неумивено, прљаво и прапињаво. То он сиromaх признаје, да је то до тога, што личи на оца.

Дјечији су појмови увијек нејаснији, но одраслих, али су дјечија уста искренија од наших. Они говоре без икакве препредености, прикривености и лажне све, докле их старији не науче на то хотице или нехотице. *Учећи дијете, да буде улудно, уштиво, често пушта учимо га да крије оно што не ваља, да крије оно што јест, а да говори оно што није, и да каже оно, што се нама допада, да сакрије кад позгријеш, да нас превари, да пред нама слаже, и ш. д., који уче дјецу лијепим; али који псовком, тољагама и др. казнама уче дјецу што не ваља, а што ваља, тако од искрених ђечијих уста направе лажове; од њихова прстодушности, направе препреденост и само лукавство, дакле, не дамо ђеци, да буду ђеца, но хоћемо, да су нам то шарџи, који ће све то знати и умјети.*

Ја са овим не ћу да кажем, да треба ђецу оставити и ни у чем их не поправљати и поучавати, но оћу да кажем, да не треба прећеривати по појмовима данашњег образованог свијета. Сувише, кад оће да се докаже ђетету да је боље овако, него онако, треба му објаснити, зашто је овако боље, казати му лијепим начином, а не виком, треском, псујући дијете и грдећи га; јер ниђе прије неће: „лијепна ријеч, гвоздена врата отворити“; него у дјечијој души. Дакле, *шрба ширпашки дјеци да буду дјеца, да мисле и осјећају као дјеца и говоре искрено, јер је то природа дала њиховим устима. А ће се мара што поправити и доћерати, шрба благим, поучним и разложним тудием, а не ширпански, псовком, виком, шреском и тољагама.*

## CRNE GORE ĐURĐE

### 3. Натезање NOJEVIĆ

— Испит је у једној школи. „Ревизор“ сједи поносно на својој катедри. Учитељ пита из земљописа. „Ревизор“ прозива ученика Марка; „нека прича о којој српској земљи“. Учитељ памти да Марко најбоље зна о Банату, а да би учинио „лијеп пријелаз“ по неком шаблону (који се много злоупотребљава), учитељ вели: „— кажи ми, које су српске земље? Так ређа, ређа, а, као за инат, неће да помене Банат. — Кажи још коју? Још коју? Пита учитељ, само да би ђак поменио Банат. Так поче даље: „И Ба . . . , а учитељ га прекиде мислећи да је погодио на Банат: „е па добро, причај, ђак настави: И Бачка је српска земља“. Учитељ се наљути, што неће да изрекне Банат, па поново запита, за још коју српску земљу. Тако су се мучили дуже времена, док се учитељу не досади, те рече: — „Та и Банат је српска земља,“ причај о Банату. Так поче причати врло лијепо.

Зашто толико натезања, за љубав лијепог пријелаза и неке форме? Што му није одмах рекао да прича о Банату, па мирна Бачка, или кад је хтио да ђак бајаги случајно помене Банат, а он да га тад пита, што се није окауо од тога, кад је видио да ђак не помиње Банат, па рекао: Јест, то су све српске земље, но кажи што о Банату, кад је и то српска земља.

Овако често пута бива, те се муче ђеца дуже времена, а ту се може краће пријећи на ствар.

## IV. Разметање.

— Свршио се испит. — Родитељи и ученици разишли су се кућама, остали неколицина — тобож интелгентнијех — и води се живи разговор у школском дворишту, између њих „ревизора“ — учитеља и учитеља из мјеста.

„Ревизор“ се размеће својим знањем, накострешио и онако расуте своје бркове, наприћио усне, па преваљује очима с једног на другог, заузео такву позитуру, као да га ђеца окружавају, те с високим тоном наглашује своје одговарање. Између осталог запитаће један из дружине: „Какав је успјех постигнут, господине „ревизоре“, у овој школи?“ Мене интересираше одговор „ревизоров“, те се примакнем да изближе чујем: Лијепо је радио овај ваш учитељ, сви су предмети обрађени према захтјевима „Наставног плана“ и предавати како треба, али, али, — ту „ревизор“ поче да се натезе, као бајаги, да то мора с некаквим негодовањем казати — рачун не иде добро, јер се не предаје по најбољем методу, али то није само у овој школи, но у свим школама, ђе сам ја био „ревизор“ и прошлих и ове године.“ — Учитељ, човек млад и доста способан, али не може стати баш отворено у пркос „ревизору;“ но опет нађе се толико енергичан, те на примједбу „ревизорову“ одговори: „Мени се чини, г. „ревизоре,“ да ја знам баш по методу предавати рачун, а за тај нови или боље рећи стари метод, што га ви знате, нијесам чуо.“ „Јес', рече „ревизор,“ ти добро предајеш, али како ја предајем рачун, то је сасвим друкчије, а нијесам нашао у ниједној школи тако правилно да се предаје.“

Оволико се довело разговора о предавању рачуна између „ревизора“ и учитеља. „Ревизор“ је човек у годинама, који је свршио негђе давно препарандију у Ш. а учитељствује скоро ће 30 година, те сваке или готово сваке друге године био је „ревизор“ тако да мислим нема ни једне школе у нашој домовини, у којој он није био у ревизији, једном или више пута, и није ни једном приликом пропуштио, а да не рече учитељу: „Ти не предајеш рачун по методу.“

Зашто толико његово хвалисање? Ајде ако зна какав особити метод, који још није познат у школској књижевности, нека га изнесе на јавност — тај свој проналазак, а имао је кад у з'о час, кроз скоро 30 година учитељствовања, те не само што би својим друговима, учитељима, учинио с тим олакшицу, но и љубав свим онима, којима на срцу лежи школин напредак, а себи ће тим стећи лијепе славе и признања.

Но, мени се чини, да у ствари не постоји то хвалисање, но само је то његово разметање, јер то не би био нови, већ стари метод — те зато и кажем не размећимо се својим скромним знањем, један пред другим, но објаснимо један другоме, ако који рамље у нечему, питајмо способностијег, оно што боље зна од нас — није срамота, срамота је незнати, а није питати и научити; радимо заједнички, пријенимо својски на рад, да што боље одговоримо својој дужности и испунимо захтјеве просвјетне власти.

Улица, на Велики Четвртак 1897 год.

## БЕСЈЕДА У ДРУГУ НЕЂЕЉУ ВЕЛИКОГА ПОСТА,

(коју је говорио у манастиру Морачи Милун Меденица свештеник  
9 марта 1897.)

„Видѣвъ же Исус вѣру ихъ глагола раслаб-  
ленному: чашо отпушакуются тебѣ грѣси твои.“  
(Мар. 2, 5.)

*Љубазна браќо!*

Више пута слушамо у св. Евангелију, како је Исус Христос за вријеме свога на земљи бављења људе не само закону Божијему учио и на пут истине и правде их изводио, но је у исто вријеме и многе болеснике, које су му људи са свију страна доводили, и на које је он сам налазио, од разних болести милосрдно лијечио.

Оваквијем милосрднијем и човјекољубивијем дјелима Исус Христос Спаситељ показао је, да је он не само љекар душевни, но и тјелесни, и да је свакоме човјеку вјера необходимо нужна; те у то име желио бих о томе с вама повести кратак говор и обратити вашу пажњу на то, колико код свакога човјека вјера удивити може.

Спаситељ наш Исус Христос, куд се год кретао по земљи, вазда је био опкољен мноштвом народа, да у многим случајевима није му се могло лако приступити; али ко је под њиме Фидар Вѣфу и у својему срцу се њему препоручио, вјера му је помогла и излечен је био од најопасније болести.

Кад је Исус Христос дошао у Капернаум, и кад су сродници једног узетог човјека донијели на постељи, нијесу могли од народа ући у кућу у којој се Христос налазио, те су провалили кров на кући и болесника на постељи пред Исусом спустили, и Он по својој великој милости чијем је осјетио вјеру вихову, рекао је узетоме: Синко! „опраштају ти се грјеси твоји.“ На ове ријечи Спаситељеве болесник је одмах оздравио и могао је узети постељу своју и пошао је здрав кући својој хвалећи и славећи Бога.

Но у исто вријеме колико је год народа било, који су Спаситељу с вјером у његово Божанство приступали, било их је — напротив више, који нијесу вјеровали; него су само гледали, да му ма којим начином учине пркос, да опровргавају његову св науку и омаловажавају чудеса, која је чинио; те и на томе мјесту сјеђаху са Исусом неки од књижевника и помишљаху у срцима својима: Шта овај тако хули на Бога? Ко може опраштати грјехове осим јединога Бога? И одмах Исус разумјевши духом својим, да они тако помишљајући у себи, рече им: Шта тако помишљате у срцима својим? Шта је лакше рећи узетоме: опраштају ти се грјеси; или рећи: устани и узми постељу твоју и ходи? — И таквијем Спаситељевијем одговором његови противници остали су постиђени, а многи народ хваљаше и слављаше Бога, вјеровавши, да је Христос заиста прави Бог. Но, да упитамо себе, зашто је Спаситељ наш чинио таква чудеса и чини ли их и данас?

Христос Спаситељ таква и још многа чудеса, која не можемо избројити, чинио је понајвише из своје велике милости према: бједним, немоћним

и сиромашним људима, а с друге стране и с тога, да људи који нијесу вјеровали буду таквијем чудесима побуђени и да приме Његову св. и спасоносну науку и да се вјером у Христа спасу од прародитељског гријеха, од којега је он људе својом Божанском крвљу откупио.

Немам ријечи, којима бих могао избројити чудеса, која свемогући Бог непрестано чини и којијех смо ми сваки дан очевидци, но ми ћемо обратити један кратак поглед на стање наше и шта је вјера св. учинила за нас.

Ми смо некад били виши и силни народ у свакоме погледу, па воља Божија пусти искушења, те нас опколише и стијеснише наши непријатељи, који навалише са свију страна, на вјеру нашу и на име наше, уздајући се у своју силу мишљаху, да ће нас са лица земље истријебити. Наши стари, који тврдо вјероваше не подлегаше непријатељској навали, но охрабрани вјером и надом на Бога, Њега имајући у својим срцима, непрестано призивајући га у помоћ побједише све те непријатеље и одржаше св. вјеру своју, име и слободу. У најтежим данима живота својега они се скупљаше око својих св. манастира, цркава и својих духовнијех пастира, те се нахраћиваху благодатне св. хране духовне — У највишим биједима, тугама и невољама они налазаху утјеху у молитвама у св. својим храмовима, те тако надахнути св. вјером својом, а увјерени у велико милосрђе Божије, вазда са малом својом моћи побјеђиваху велику непријатељску силу и својему потомству заслужише славно мјесто у повјесници народној.

За примјер привешћу само један случај и чудо, што је Бог учинио приликом прошлог дава, кад велика непријатељска сила бијаше навалила на ову св. задужбину, да ју уништи; како мала шака нашијех храбријех и вјером и надом у Бога ојачанијех војника, толику непријатељску војску разби и оцера од себе св. задужбину. Ко је дакле њих побједио? Нико други, но свемогући Бог, који праведно управља свијема људима и, помоћ пружа ономе, који се не узда у своју, него у његову силу; таквијех је небројно примјера и то су заиста чудеса, која Бог чини, те нас могу руководити, да смо постојанији и чвршћи у нашој св. вјери. Колико је пак било чудеса, која је свемогући Бог чинио над болесницима, који су му у побожностима, страху и тврдој вјери приступали у ови св. храм, а многи на болесничкијем постељама доношени, враћали се излијечени здрави и весели враћали се својим домовима, те и данас хвале и славе пресвето име Његово. Зато, о љубазна браћо! сјећајмо се великијех благодатнијех дарова Божијих, којих нам сваким даном непрестано даје, и старајмо се: да молитвама, чистим срцем и добријем дјелима посвједочимо вјеру нашу; јер као што је тијело мртво без душе, тако би и вјера наша без добријех дјела мртва била.

У душевнијем и тјелеснијем нашијем немоћима треба нам најприје потражити лијека у св. нашој цркви, као источнику сваке благодати, која се као брижљива мати за свакога од нас без разлике стања и положаја брине и свакоме, који се њој са тврдом вјером обраћа, обилате помоћи пружа. молимо се свемогућему Богу, да нас води путем правде и истине, како бисмо у тврдој вјери, чистим срцем, чинећи добра дјела овдје на земљи, по Његовој светој вољи поживјели и заслужили вјечнији живот у царству небесноме. Штогод радите, било у дому било у пољу призивајте Бога у помоћ и имајте непрестано у уму своме, да без њега ништа бити не може; панете ли у какав гријех, биједу, болест и невољу молит се Богу с тврдом вјером, па ћете се свега ослободити; као што св. Апостол говори:

„Молитва вѣри спасетъ болящаго и воздвигнетъ его Господь, и аще грѣхн будетъ сотворилъ отпуетъся ему.“ (Ап. Јак. 57.—5.—15.)

При св. нашој молитви немојмо с ума сметати, да нам је једна од највећих наших дужности молити се Богу за дуг, повољан и срећан живот нашег Узвишеног Господара, који се брижљиво за свију нас стара, као најбољи отац за своју дјecu и у свему нам добријем примјерима пред-ходи; зато вам и препоручујем, да се у свакој вашој молитви молити Богу за Његово драгоцјено здравље. Препоручујем, да примите к срцу своме све оно, што је Богу угодно, будите добри и побожни, чините добра дјела, те тијем ћете испунити хришћанске дужности, које од вас наша света црква изискује, а свемогући Бог послаће свој благослов на вас и на ваше домове, којејму нека је слава у вјекове вјекова. — Амин.

## Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И.

*Афоризми.*

**О Богу самом по себи, и по одношају к свијету — особито к човјеку.**

О Богу дужно се рећи, да види је Он потпуно достижан, ни потпуно недостижан.

На свему видљивоме написано је о невидљивом (Рим. 1. 20).

Небо, земља, море и цио свијет јест велика преславна књига Божија, у којој се открива Бог (Св. Григорије Богослов).

Један философ упитао је св. Антонија, који није умео ни читати, ни писати: Из какве си књиге ти докучио те високе истине, о којима проповиједаш? — Св. Антоније му на то ништа не одговори, него само пружи једну руку к небу, а другу к земљи.

Гледање безбројних чудеса на небу и на земљи, дању и ноћу, јест књига, коју може свако читати, и која проповиједа величанство Божије људима — најмањег знања.

Ваистину велик је Бог! и једини Он велик је и у великом и у малом (Филарет М. Московски).

Одрицање Бога — садржи у себи а) рђаво васпитање, б) грђе образовање, в) слабо знање, г) високоумије, д) гордост самознања, и е) на пошљетку одсуство разума (Цр.)

Ако је судар атома (по мишљењу материјалиста) могао произвести цио овај свијет, то зашто он не би могао створити један храм, или кућу, или град, — то би било много лакше и простије (Цицерон)?

Хришћанине! Ко је онај, што је служио звијездама научио се поклонити истинитоме Богу (Матей 2. 1—11; тим више клањај Му се ти, који гледаш сунце, мјесец и звијезде.

Добра су саздања, и баш су добра, али куд и камо је бољи Сазда-тељ, који је то добрим створио (св. Тихон Задонски).

Ако будеш, сагласно св. писму, држао у свом уму, да по весиј земљи судьби Господни (Псал. 104, 7); онда ће ти сваки случај бити учитељ Богопознања (св. Марко по. дик. чин).

Случај јест *инкогнишо* Провиђења (Граф Блудов).

Пут провиђења покривен је тамом, и судбе Његове непостижне су разуму, али добродјетелан човјек познаје их. (Ава Евагрије.)

Бог не открива себе у бистрини ума, него у чистоћи срца: блажени чистіј сердцемъ, яко тиѣ Бога узрятъ (Матей 5. 8) рекао је Спаситељ.

Треба стати ближе к Богу, да би Он био ближе нашем у погледу (филар. Архиеп. Черниговски).

Као што је немогуће видјети сунце без сунца, тако је немогуће видјети Бога без Њега самога (Прот. П. Соколов).

Ништа није сиромашније од ума, који без Бога умствује о Богу.

Стравично је пливати у хаљинама, а исто тако стравично се тицати Богословља ономе, који има какву страст. (Св. Јован Љествичник).

Онај ништа не зна како треба, који мисли о себи, да он врло много зна о Богу (I Кор. 8, 2, 3; Рим. 1, 21—23.)

Што ко више познаје Бога, тим више смирује се пред Њим, боји се и љуби Га (Св. Тихон Задонски).

Као што нико никад није удахнуо у себе цио ваздух, тако исто није савршено могуће смјестити у уму, нити гласом обузети суштину Божанства (Св. Григорије Богослов.) Каквијем ће умом човјек постигнути Бога, кад он је не разумије самога ума, којим тежи да постигне Бога?

Ако се ово, да Бог јест (постоји), прима вјером (Јевр. 11, 6), а не постизава разумом, то да ли је могуће постићи разумом да Он јест (Златоуст)?

Слово о Богу ~~што је савршеніје~~, то је непостижније (Св. Григорије Богослов).

Нема имена, са којим би могли потпуно изразити Бога; тако је то немогуће *свега* постигнути (Златоуст).

Не напречи толико у дубока размишљања о Богу, колико се старај подражавати Му (Св. Григорије Богослов.)

Наш је дух од Бога, и само у Њему он може наћи тишину и блаженство.

Тијелу дава живот душа, а души — Бог. Јасно је, да истинито живи само она душа, у којој по благодати духовно живи Бог.

Као што умире тијело, кад се раздвоји са душом, тако и душа мртва је изван опћења са Богом (Блажени Августин).

Бог — прво и пошљедње богатство наше душе!

Ти си углијев, човјече! Бог је пламен твој и свјетлост.

Није ништа величанственије него — човјек с Богом; није ништа ништавније, него човјек без Бога.

Права и истинита радост постоји само у оних људи, у којима Бог обитава.

Ко има у себи Бога тај све има, па буди био лишен свега овога свијета (Андријан Југски).

И у несрећи, а с Богом — срећа је.

Кад си с Богом, на сваком си мјесту дома и у отачаству; без Бога и дом и отачаство јест плијен и прогонство (Св. Тихон Задонски).

С Богом бити и у биједи, и у страдању, и у самом паклу — добро је; без Бога — и у рају, и на небу — нема ништа (Он).

С Богом и у паклу — рај је; без Бога и у рају — пакао (Он).

С Богом је свуд рај, а без Бога свуд пакао.



О, ви, који причате о блаженству раја — говорио је један философ — не тражим ја рај и блаженство, него Онога, који је то створио (Огјуст Никољ).

Тражи Бога, али не тражи гдје Он стоји (Ава Сисоје).

Тражи Онога свуд, Који је свуд.

Бог је свуда: Он је и на висоти небесној, и у дубљини наше душе.

Бог је круг, ком је средиште свуд, а краја нема нигдје (Филар М. Московски).

Бог све испуњава, и изван свега постоји (Свети Јован Дамански).

На свакоме се мјесту налази Бог, али га никакво мјесто не окружава (Свети Кирил Јерусалимски).

(Бог је цио свуда, цио у свему, како у великом тако у малом, и цио је изнад свега (Свети Јован Дамаскин).

## ДАВАЊЕ ПОЈМА О ПРЕДЛОЗИМА

### Предавање у IV разреду

Сједите право! Руке на клупу! Шта је ово? Ти! „То је књига.“ — Ђе је сад књига? (Метнувши је на сто). „Сад је књига на столу.“ Ђе је сад? (Метнувши је у сто). „Сад је у столу.“ Ђе је сад? (Метнувши је под столом). „Сад је књига под столом.“ Ђе је сад? Ти! (Метнувши је изнад стола). „Књига је сад изнад стола; или више стола; или над столом.“ Шта сам сад учинио? (Извадив из књиге један лист). Ти! — Шта сам сад учинио? (Бацивши са књиге исти лист). „Бацили сте са књиге лист.“

Шта је ово? Ти! „То је креда.“ Ђе је сад креда? (Метнувши је на таблу). „Креда је на таблу.“ Ђе је сад? Ти! (Метнувши је под таблом, или испод табле). „Сад је креда под таблом или испод табле.“ Ђе је сад? Ти! (Издигнувши креду изнад табле). „Сад је креда изнад табле, или више табле.“

Шта је ово? Ти! „То је перо.“ Ђе је сад перо? Ти! (Метнувши га на мастионицу). „Перо је на мастионици.“ Ђе је сад? (Метнувши га под мастионицом). „Сад је перо под мастионицом.“ Ђе је сад? (Метнувши га иза мастионице). „Сад је перо иза мастионице.“ Ђе је сад? (Издигнувши перо више мастионице). „Сад је перо више мастионице.“ Шта сам сад учинио? Ти! (Умочив перо у мастионицу). „Умочили сте перо у мастионицу.“ А шта сам сад урадио? Ти! (Извадив перо из мастионице). „Извадили сте перо из мастионице.“ Шта је било сад? Ти! (Заљуљав перо пуно мастила). „Кануло је мастило са пера.“ —

Од свију ових примјера треба записати на табли само неке, који су најјаснији. Ово записивање врши се одмах под одговорима ђачким, и то:

1. Књига је на столу.
2. Сад је књига у столу.
3. Сад је књига под столом.
4. Креда је више табле.
5. Сад је креда под таблом.

6. Сад је креда поред табле.
7. Извадили сте перо из мастионице.
8. Сад је перо пред мастионицом.
9. Сад је перо иза мастионице.

Из ових ћу примјера да изведем, да положај једне ствари према другој одређују ријечи: на, у, под, више, поред, пред, иза, из и т. д.; на овај начин:

Прочитај ти прву реченицу! — Шта је књига? „Књига је ствар.“ Шта је сто? Ти! „Сто је ствар.“ Шта је креда? Ти! „Креда је ствар.“ Шта је табла? Ти! „Табла је ствар.“ Шта је перо? Ти! „Перо је ствар.“ Шта је мастионица? „Мастионица је ствар. —

Ово чиним овако, да би дјецџ извео, да предлози овђе одређују положај једне ствари према другој. —

Послије ћу да изведем: да предлози показују и положај лица према ствари, и положај лица према лицу.

Прочитај ти прву реченицу! „Књига је на столу.“ Кад би ја казао: књига столу, би ли ви знали ќе је била књига? Ти! „Не би.“ Па која је ријеч казала, како је књига била према столу? Ти! „Казала је ријеч на.“ Ево ја ћу ријеч да подвучем. Прочитај ти другу реченицу! „Сад је књига у столу.“ Прочитај само ове ријечи? (Показујући их штапом). „Књига столу.“ Зна ли се ќе је била књига? Ти! „Не зна се.“ Па која је ријеч казала, како је књига према столу? „Казала је ријеч у.“ Ево, ја ћу ову ријеч да подвучем. — Прочитај ти трећу реченицу! „Сад је књига под столом.“ Прочитај само ове ријечи? (Показујући их штапом). „Књига столу.“ Зна ли се ќе је била књига? „Не зна се.“ А која ријеч показује како је књига стајала према столу? „Казала је ријеч под.“ Ево, ја ћу њу да подвучем.

Прочитај ти четврту реченицу! „Креда је више табле.“ Прочитај само ове ријечи? (Показав их штапом). „Креда табле.“ Зна ли се ќе је била креда? „Не зна се.“ Па која је ријеч казала, како је креда према табли? Ти! „Казала је ријеч више.“ Ево, ја ћу ову ријеч да подвучем. —

Прочитај ти пету реченицу! „Сад је креда под таблом.“ Прочитај само ове ријечи! (Показујући их штапом). „Креда таблом.“ Зна ли се сад ќе је била креда? Ти! „Не зна се.“ Па која је ријеч казала, како је стајала креда према табли? Ти! „Казала је ријеч под.“ Ево, ја ћу да је подвучем.

Прочитај ти шесту реченицу! „Сад је креда поред табле.“ У овој реченици која ријеч казује положај креде према табли? Ти! „У овој реченици положај креде према табли казује ријеч поред.“ Како бисмо казали без те ријечи? Ти! Казали би: сад је креда табле. Па може ли се казати тако, па да се опет одреди положај креде према табли? Ти! „Не може.“ Која је ријеч изостављена, која би казала положај креде према табли? „Изостављена је ријеч поред.“ Ево, ја ћу да је подвучем. —

Прочитај ти седму реченицу! „Сад је перо пред мастионицом.“ Како бисмо казали без те ријечи? Казали би: перо мастионицом. Која ријеч казује положај пера према мастионици? „Казује ријеч пред.“ А би ли ваљало да се каже без те ријечи? „Не би.“ Зашто? За то што се не зна ријеч, која казује положај пера према мастионици.

Прочитај ти осму реченицу! „Сад је перо иза мастионице.“ Која ријеч казује положај пера према мастионици? Ти! „Казује ријеч иза.“

Како бисмо казали без те ријечи? Ти! Казали би: „Сад је перо мастионице.“ Ваља ли тако? „Не ваља.“ Зашто? „За то што се не зна ријеч, која показује положај пера према мастионици.“ Па за коју смо ријеч казали да је била? Ти! „Била је ријеч иза.“ Ево, ја ћу да је подвучем.

Прочитај ти девету реченицу! „Извадил“ сте перо из мастионице.“ Која ријеч казује положај пера према мастионици? Ти! казује ријеч из.“ Како бисмо казали без те ријечи? Ти! Казали би: извадили сте перо мастионице. Ваља ли тако? Ти! „Неваља“ Зашто? „За то, што се не зна ријеч, која казује положај пера према мастионици?“ Казали смо за ријеч из.“ Ево, ја ћу и њу да подвучем.

Пазите! Ви сте виђели да има неких ријечи, које показују (одређују) положај једне ствари према другој. Ко зна, како их треба назвати? Ти! — Ти! — Ти! Требало би их назвати: ријечи за одређивање или показивање једне ствари према другој. И тај је назив добар, али има још бољи, који се исказује са мање ријечи, те је краћи, а то је: Ријечи, које казују положај једне ствари према другој, зову се **предлози**. Те су ријечи ове подвучене. Које се ријечи зову предлози? Ти! Предлози зову се оне ријечи, које казују положај једне ствари према другој.

Нека, сад, сваки замисли по једну реченицу, у којој ће бити таква ријеч предлог! Ти! — Ти! — и т. д.

Изађи ти! Сједи на клупу! Ђе је он? (Питајући другога). „Он је на клупи.“ Уђи у клупу! Ђе је он? Ти! „Он је у клупи.“ Изађи из клупе и стани овђе (пред клупу.) Ђе је он? Ти! „Он је пред клупом.“ Изађи ти! Стани овђе! Ђе је он? Ти! „Он је поред табле!“ Стани овђе (поред табле)! Ђе је он? Ти! „Он је иза табле.“ А ђе је сад? Ти! „Сад је иза табле.“

Тако исто и овђе, од ових примјера треба записати на табли само ове: (Ово записивање треба вршити одмах **CRNOJEVIĆ** одговорима).

1. Он је на клупи.
2. Он је у клупи.
3. Он је поред табле.
4. Он је иза табле.

Из ових примјера треба извести, да положај лица према ствари одређују ријечи: на, у, поред, иза и т. д.; на овај начин: Шта је онај први? Ти! „Он је ђак.“ А шта је још. „Он је лице.“ А јели клупа лице? Ти! Клупа није лице, него ствар.“

Прочитај ти прву реченицу? „Он је на клупи.“ У овој реченици, казује ли се положај једне ствари према другој? („Не казује се“). А шта се овђе казује? Ти! Овђе се показује положај лица према ствари.“ Ваља ли казати: он клупи? Ти! „Не ваља.“ Зашто? „За то, што се не показује положај лица према ствари.“ Која је ријеч изостављена, што показује положај лица према ствари? „Изостављена је ријеч на.“ Ево, ја ћу да је подвучем.

Прочитај ти другу реченицу? „Он је у клупи.“ Која ријеч показује положај лица према ствари? Ти! „Показује ријеч у.“ Како бисмо казали без те ријечи? Ти! казали би: Он клупи. Ваља ли тако? „Не ваља.“ Зашто? „За то, што се не зна ријеч, која показује положај лица према ствари? Ти! „Казали смо за ријеч из.“ Ево ја ћу да је подвучем. Прочитај ти трећу реченицу! „Он је поред клупе.“ Која ријеч показује положај лица према ствари? Ти! Показује ријеч поред.“ Како бисмо казали

без те ријечи? Казали би: он клупе. Ваља ли тако? „Не ваља“ Зашто? „За то, што се не зна ријеч, која показује — одређује — положај лица према ствари? За коју смо ријеч казали, да показује положај лица према клупи? Ти! „Казали смо за поред.“ Ево, ја ћу да је подвучем. —

Прочитај ти четврту реченицу! — „Он је иза табле.“ Која ријеч овђе показује положај лица према табли (ствари)? Ти! „Показује ријеч иза.“ Како би казали без те ријечи? „Казали би: он табле.“ Ваља ли тако? „Не ваља.“ Зашто? „За то што се не зна ријеч, која показује положај лица према табли — (ствари).“ За коју смо ријеч казали да показује положај лица према табли? Ти! „Казали смо за ријеч иза.“ Ево, ја ћу и њу да подвучем.

Ко зна да каже, које се ријечи зову предлози? „Предлози се зову оне ријечи, које показују (одређују) положај лица према ствари.“ А шта још рекосмо да показују предлози? Ти! „Предлози још показују, и положај једне ствари према другој.“ Сад нека сваки измисли по двије реченице с предлозима; у једној да предлог показује положај ствари према ствари; а у другој положај лица према ствари! Кажу ти! — Ти! — и т. д.

Изађи Милане! Изађи Драгутине! Стани Милане овђе, а ти Драгутине иза Милана! Ђе стоји Милан? Ти! Милан стоји пред Драгутином.“ Ђе стоји Драгутин? „Драгутин стоји иза Милана.“ Лези Милане доле; а ти Драгутине стани овако (прекорачив га), Ђе је сад Милан? Ти! „Милан је сад испод Драгутина, или под Драгутином.“ А ђе је Драгутин? Драгутин је над Миланом, или више Милана. — Тако исто и од ових примјера треба што више извести, а ја ћу, ради краткоће, само два:

1. Милан стоји пред Драгутином.

2. Драгутин је над Миланом.

Из ових ћу примјера да изведем да положај лица према лицу одређују предлози: пред, над и други. Шта је Милан и Драгутин? Ти! „Они су лица.“ Прочитај ти прву реченицу! „Милан стоји пред Драгутином.“ У овој реченици, показује ли се положај једне ствари према другој; или положај лица према ствари? „Не показује се.“ Па шта се овђе казује? Ти! „Овђе се казује положај лица према лицу.“ Ваља ли казати Милан Драгутином? „Не ваља.“ Па која је ријеч, што показује положај лица према лицу? „Ту је ријеч пред.“ Ево да подвучем. —

Прочитај ти другу реченицу! „Драгутин је над Миланом.“ У овој реченици, која ријеч показује положај лица према лицу? Ти! „Показује над.“ Ево, и њу да подвучем. Дакле, ево видите, да предлози још показују и положај лица према лицу.

Ко ми зна казати сад, шта су то предлози? Ти! *Предлози су оне ријечи, које показују положај једне ствари према другој; или положај лица према ствари: или положај лица према лицу.*“ Сад нека сваки изнађе — замисли — по три реченице: у првој, да предлог покаже положај ствари према ствари; у другој лица према ствари; и у трећој лица према лицу. — Кажу Ти! — Ти! — Ти! — Ти! — и т. д. —

Пошто се и то сврши, треба изабрати један чланак из читанке, ће ће ђаци, на питања учитељева, сами налазити примјера. —

Полимље, 12 марта 1897 год.

Сп. Конић, испитани учитељ.

# СТАРИНЕ

## ПРВИ ПУТ У МАНАСТИР ЂЕЛИЈУ.

Другог овог мјесеца пѣм на поклоњење св Стефану у манастир Ђелију, којом приликом био сам дивно предуеретен, дочекан и испраћен врло врједном старином пречасним игуманом Доситијем Кнежевићем и г. учитељем Р. Бацковићем. — Пошто сам Светитељу приступио, г. учитељ ми је почео показивати добра овог манастира, док ево ти и врједног старине — игумана, који ме је водио по свима баштама манастирским, које је он засадио сваковрсним лијепим воћем и поврћем. — Ту вам је разних врста: јабука, крушака, слива и читаве шуме мурава. — Све је то дивно уређено, опкопано и обрађено, а све ти свједочи, да је то обрађивала вјешта и у раду неуморна рука! Већи дио ових башта натапа лијепа планинска „Госпођина вода,“ која извире испод манастира, а саградио ју је пречасни игуман Доситије Кнежевић о свом трошку, за коју је добавио камење из Маљта од финог бијелог мермера.

Колико се огледа врједност овог доброг старине у обрађивању ових ман. башта: посађивању, каламљењу разноврсних лоза и другог воћа, толико се може виђети и из ове лијепе задужбине, која је многе поклонице овог светог мјеста окријепила. Како једно тако и друго нека му служи на похвалу и признање, а за примјер земљодјелцима и манастирским настојатељима.

Пречасног игумана Доситеја рукоположио је за свештеника Митрополит Црногорски Никанор на Цетинју 21 маја 1859 од којег има и синђелију. Исте године препоручио га је блаженопочивши Књаз и Господар Црне Горе Данило I ви Петровић Крстоу Давидовићу својим писмом, које тачно у оригиналу гласи:

Одъ Насъ Данила I-га Княза Црногорскога и Брдекога. Сердару Јолу Пилетићу, капетанима и свему моему народу объявленіе у Пипере

М. П.

Поздравъ!

Показатељ овога пѣсма естъ преподобнѣ Г. Еромонахъ Досѣтей Кнежевићъ, кое га Я Свѣтлѣ Князь, шилѣмъ одъ мое стране, за старѣшнину у святу обитель у Намастирь святога Стефана у Пипере, да влада и управля съ добримъ Намастирскимъ. Затога Я съ овимъ моимъ писмомъ особито препоручуемъ да бы сваки братъ Христѣанинъ той святой обители Намастиру одъ данасъ вазда рукопомоћи надавали, по својој могућности колико е ко кадаръ. И Я се за ово истинито надамъ одъ Васъ мой народе, да ћете Вы сви единоголасно Мене послушати, безъ ни найманѣга одлаганя, Намастиру рукопомоћи надати по Мојој жельи. Ида ћете како старѣшнину Намастира С. С. преподобнога Еромонаха Досѣтей Кнежевића признавати и почитовати. Кои ће се свога црковнога реда тачно држати испуњивати.

И да сте мѣ здраво!

Цетинъ 26. Аугуста 1859 года.

Дажилев-град, 10 маја 1897.

Приближежно: Ј. П.

## Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1895—6.

(Саопшћава се у изводу).

Ревизор: Професор Лазар Т. Перовић.

### 1. Школа Ријечка (нахија Ријечка).

Испити су били 11 и 12 јуна.

Школа је четвороразредна.

Уписано је	дјеце у	I	разреду	мушких	44	(жен.	2)
"	"	"	"	"	14	"	1
"	"	"	"	"	26	"	—
"	"	"	"	"	15	"	—
Свега муш.					99	(жен.	3).

На испиту је присуствовало: у I разреду мушких 31 (жен. 2)

"	"	"	"	"	13	"	1
"	"	"	"	"	25	"	—
"	"	"	"	"	12	"	—
Свега					"	"	3

Напустило је школу услед болести, сиромаштине и пресељења:

Из	I	разреда	13
"	"	"	1
"	"	"	3
Свега из сва 4 раз.			18.

Повторавају: Из I разреда муш. 6, жен. 1

"	"	"	"	1	"	1
"	"	"	"	1	"	—
"	"	"	"	—	"	—
Свега из сва 3 разр.					8	" 2.

Испитана су сва дјеца у свима разредима, а већином из по три-четири предмета.

Сви су ученици православно-источне вјероисповиједи.

Успјех показат о испиту у I разреду:

- Из хришћанске науке: мање него врло добар.  
 " српског језика: близу врло добар.  
 " рачуна: врло добар.  
 " земљописа: врло добар.  
 " познавања и њег. човј. тијела: близу одличан.  
 " краснописа: добар.  
 " цртања: добар.  
 " пјевања: врло добар.  
 " гимнастике: одличан.

Из дисциплине : више него добар.

Општи успјех у I разреду врло добар.

Успјех показат о испиту у II разреду :

Из хришћанске науке : близу одличан.

„ српског језика : близу одличан.

„ словенско читање : близу одличан.

„ рачуна : врло добар.

„ земљописа : врло добар.

„ познавања и њег. човј. тијела : близу одличан.

„ краснописа : близу одличан.

„ цртања : врло добар.

„ црквеног цјевања : врло добар.

„ гимнастике : одличан.

„ дисциплине : одличан.

Општи успјех у II разреду више него врло добар.

Успјех показат о испиту у III разреду :

Из хришћанске науке : више него врло добар.

„ српског језика : близу одличан.

„ славенског језика : близу одличан.

„ рачуна : врло добар.

„ геометрије : врло добар.

„ српске историје : више него врло добар.

„ познавања природе : више него врло добар.

„ познавања и њег. човј. тијела : више него врло добар.

„ краснописа : близу одличан.

„ цртања : више него врло добар.

„ цјевања : врло добар.

„ гимнастике : одличан.

„ дисциплине : одличан.

Општи успјех у III разреду више него врло добар.

Успјех показан о испиту у IV разреду :

Из хришћанске науке : више него врло добар.

„ српског језика : више него добар.

„ словенског језика : врло добар.

„ рачуна : више него добар.

„ геометрије : више него врло добар.

„ земљописа : више него врло добар.

„ историје : врло добар.

„ познавање природе : више него врло добар.

„ познавања и његовања човј. тијела : врло добар.

„ краснописа : врло добар.

„ цртања : врло добар.

„ цјевања : врло добар.

„ гимнастике : одличан.

„ дисциплине : добар.

Општи успјех у IV разреду врло добар.



NACIONALNA  
BIBLIOTEKA  
SRPSKOG CARSTVA  
CRNOJEVIĆ

У овој школи радили су два учитеља, од којијех је један стручно спреман, а други подмирује недостатак живим праћењем савремене педагогике и уопште наше књижевности, те је далеко измакао према годинама школовања.

Колегијалне солидарности међу њима није било, ово је и ометало држање потребних учитељских конференција, што није без последица и за сав повјерени им подмладак. Кривица би припала учитељу I и IV разреда, који такође није долазио у означене празничне дане на час пјевања, ушљед неког неоправданог за наставу неспоразума са мјесним школским надзорником. У 172 радна дана учитељ I и IV разреда остваривао је од школе 12 дана, а од цркве 8; учитељ II и III разреда био је тачан све вријеме. Казне према дјеци нијесу излазиле из законског колосјека, а међусобних дјечијих свађа није било. Подјела разреда међу учитељима изгледа ми незгодна. Много би се лакше обдржавала поступност у настави, иста би се природније развијала и стварније користи донијела, кад би један учитељ држао I и II р. а III IV, или, кад не би превелик број ђакова био, један I, II и III, а други IV, али никако један I и IV, а други II и III, јер први нема никакве наставне везе са четвртијем.

Учитељ I и IV раз. одликује се својим холеричким темпераментом, те често прелази границу смјерног, достојанственог држања — такта; питања даје у оштрој форми, интонација му је неприродна, удара ногом о под, или руком о сто, врти сунцобраном и т. д., те тим рђаво утиче на васпитну страну и посебно је искључиво пажњу ученику, којег испитује, остали на пенали пијевају, гризу прсте, сједе разбацано, преговарају се и т. д.

У предавању радикална му је мана непрестано потеказивање ученику, не пуштајући га, да самостално одговори свјесно одговара. На пр. учитељ: Што највише бива подмет? — име —; ђак: — именица; учитељ: или за —; ђак: — замјеница. Учитељ:  $3 \times 3 =$  де; — ђак: — десет. Учитељ: зову се повр; — ђак: — површине. Учитељ: Што су лептирови! — живо —; ђак: — животиње. Учитељ: Јеси ли „глеа“ каквих змија? — отров. —; ђак: — отровних; учитељ: и неотров. —; ђак: — неотровних; и т. д.

Дешавало се, да зададе 3—4 питања одједном, и јадно ђаче укани се тек на послѣдње одговорити, на пр: кад „пада“ Божић? Је ли тада зима? како се поздрављамо? Што се пјева у цркви? — тек сада шљедује ђачки одговор на послѣдње питање. Уопште убрзаност и нетактичност његова ометају цјелиходни утицај на развиће саморадње и правилног мишљења код дјеце.

По гдје кад готово сам и прича, а ђак га само прати, понављајући ријечи његове.

У језику гријеши: жнаш ли, дешно, ка(д) ће, једнаки глеа и т. д. Учитеља II и III разреда држање је достојанствено, расположење хладнокрвно, предавање чисто методичко и правилно, питања чиста правилна и савршена, ма да и он гријеши у језику, на пр.: оте, нете, оте ли, кажује и т. д.

Старешине и виђенији грађани веома су хладни према школи, што им се не даде опростити с обзиром на њихово доста добро домаће стање.



За ово сам стекао убјеђење, поред извјешћа од приватних личности, и сам приликом ревизије, када се у почетку испита нађох у школи сам е учитељем и ученицима, те сам морао напоменути капетанима њихову дужност, послје чега се јавно незнатан број грађана.

Слаби однос народа према школи могао би се појачати живљим заузећем г. г. учитеља и бољим опћењем њиховим с народом, објашњавајући му сретне по школи и подмладак пошљедице узајамног допуњавања и потпомагања развића дјечијих сила. Ово би изазвало моралну дужност старешина и родитеља, да бар о испитима, када се беру плодови годишњег рада, дођу у повећем броју, како би ученици сами осјетили, да испит није оно исто, што и обични радни дан, јер се не би налазили само под стегом учитеља и ревизора, којег, може бити, никако и не познају. Свака неприродна натегнутост учитељска, усамљеност и недодир са старешинама као и са родитељима, из којих се најбоље може дознати начин развијања дјечије душе — коси се с високим учитељским позивом. Овакве мане, по извјешћу главарском, припадају обојици учитеља, а кривити је управљајућег, т. ј. II и III разреда.

Племенски капетан слабо је посвећен био школској ствари, јер га је ометала специјална дужност капетанска; прву је предао мјесном шкољском надзорнику, који је такође није на задовољство оправдао, чему је главни узрок размирица с учитељем I и IV разреда.

Школско здање могло би поднијети, када би се отстраниле неке сметње у сусједству, које пријече како ток наставе, тако и добри утицај на моралну страну танко пријемљивог дјечијег срца. Најмањи покрет, свађа жена, недозвољени изрази, урликање стоке и пријелаз исте готово у саму школу — све то се предаје кроз изложене школске прозоре. Ушљед овога нашао сам за нужно наредити, да се школа изолира од околине авлијом, или плотом. — Учила су школска непотпуна, а и она, која су у употреби, не могу корисно послужити правичној примјени.

Башта је лијепо парче земље, према учитељи нијесу донијели стварне користи дјечијем познању. Уосталом њом би се згодније могло користити, кад би се замијенила другом, на изложенијем, равном пољу. Баци су се нуждавали зими у огријеву, за што бих звао на одговорност мјесног надзорника, да није уочи мог доласка отпутовао у Улдињ.

Прегледавши капетанске протоколе и строго контролишући, нашао сам чистог прихода за прошлу годину 500 фор. и 53 новчића.

Расход нијесам могао дознати ушљед осуства мјесног надзорника, те сам протокол предао на сахрану суду. (Ово сам доцније накнадо прегледао.)

Школски протоколи: дневни, годишњи, кореспонденције, летописе, инвентар у потпуном су реду, само што учитељу IV разреда двојица ученика нијесу оцијуњени у протоколу биљежака ушљед слабог похађања школе.

## 2. Школа Љуботињска. (Нахија Ријечка).

Испит је трајао 13 јуна од 9—12 прије подне и од 2—7½ послје.

Школа је троразредна (I, III и IV), у II раз. била су приватно 2 ученика.

Уписано је дјеце у I разреду мушких 52 (жен. 1)

"	"	"	"	III	"	"	11	"	—
"	"	"	"	IV	"	"	12	"	—

Свега муш. 75 (жен. 1).

На испиту је присуствовало :	у	I	разреду	мушких	43	(жен.	1)
"	"	"	"	"	III	"	"
"	"	"	"	"	IV	"	"
				Свега	"	"	1
							8
							10
							61

Напустили су школу услјед болести и крајње сиромаштине :

Из	I	разреда	9
"	III	"	3
"	IV	"	2
Свега	из	сва	3

раз. 14.

Повторавају : Из I разреда муш. 1, жен. —

" IV " " 1, " —

Свега из сва 3 разр. 2. " —

Испитана су сва дјеца, а већина и по из три-четири предмета. Сви су православно-источне вјероисповиједи.

Успјех показан о испиту у I разреду :

Из хришћанске науке: одличан.

" срп. језика: више него врло добар.

" рачуна: одличан.

" земљописа: више него врло добар.

" познавања и њег. човј. тијела: одличан.

" крснописа: одличан.

" цртања: мање него врло добар.

" гимнастике: одличан.

" чистоће: врло добар.

" дисциплине: мање него одличан.

Општи успјех у I разреду више него врло добар.

Успјех показан о испиту у III разреду:

Из хришћанских наука: одличан.

" српског језика: одличан.

" словенског језика: више него добар.

" рачуна: више него врло добар.

" географије: више него врло добар.

" земљописа: више него врло добар.

" историје: више него врло добар.

" познавања природе: мање него одличан.

" познавање и његовање човј. тијела: мање него одличан.

" краснописа: више него врло добар.

" цртања: мање него врло добар.

" пјевања: мање него добар.

" гимнастике: одличан.

" чистоће: врло добар.

" дисциплине: мање него одличан.

Општи успјех у III разреду више него врло добар.

Успјех показан о испиту у IV разреду :

Из хришћанске науке: мање него одличан.

" српског језика: одличан.

" словенског језика: врло добар.

" рачуна: више него врло добар.

- Из геометрије: мање него врло добар.  
 „ земљописа: више него врло добар.  
 „ историје: мање него одличан.  
 „ познавања природе: одличан.  
 „ краснописа: врло добар.  
 „ цртања: одличан.  
 „ црквеног цјвања: мање него добар.  
 „ гимнастике: одличан.  
 „ чистоће: врло добар.  
 „ дисциплине: мање него одличан.

Општи успјех у IV разреду више него врло добар.

У овој школи радио је један учитељ, потпуно спреман, савјесан и живо предан раду, те је и дужност своју вршио достојно на углед школе, а на задовољство цијеле околине, код које је задобио потпуну љубав и повјерење. Владање му је примјерно, а понашање према народу достојно сваке похвале; труд енергичан, што свједочи његова особита издржљивост и успјех према више од 60 ученика, који су већином сиромашног стања, слабо одјевени, а међутим чисти и уредни. У односима према истијема он вам је прави васпитач, те свуда савјетом и поуком утицао на облагорађење њиховог срца и душе, зато је стекао најсимпатичније одзиве родитеља њихових, који скупа мољаху, да их учитељ не остави.

Питања у настави полаже правилно, само што нарочито гријешу у језику, на пр. дожињало, дешно, шешнајест, трампи, викају (говоре), слика, можеш ли, дименсија, како (него) и т.д. Ово јамачно ради, да би ближи био свом питомцу у говору, премда би на против требало, да га упућује на правилне српске ријечи и изразе.

Напаметно рачунање према је границе дјечијих сила, као и мјере о хектолитрима у II раз. држим да су сувишне.

Држање при предавању му није најбоље, јер се много креће по школи, разбацано сједи, или стојећи нагиње се на скамију.

Здање школе је доста ниско, поправљано према примједбама предходног ревизора и прилично удешено. Учила имаде потребан број, премда би неопходна била 1 рачунаљка за I разред. Школске баште нема, премда се у томе не назадује, јер се дјеца користе околним баштама и усјевима, а свуда им је приступачно.

Не гледајући на приличну удаљеност школе од учитељске куће, као и тешко прелажење преко потока, пуних воде и затрпаних снијегом, учитељ је свагда био на своју дужност.

Школски рад отпочео је 2 октобра, а свега се је радило 168 дана, зими по 5 сати, а лети по 5<sup>1</sup>/<sub>2</sub> дневно. У средини године било је болести од инфлуенце.

Чист приход износи 306 фиор.

Расхода је било . . . 318 фиор. и 83 новч.

Дефицит 11 фиор. и 83 новч.

Старешине, а с њима и народ дигну једнијем духом за напредак школе, то осим најсимпатичнијих узајамних жеља за дјечије усавршавање, никаквих недостатака се не опажа. Ово служи на част понајприје савјесном родољубивом племенику, г. командиру Нику III. Кусовцу, достојном сваког признања и похвале, капетану и мјесном школском надзорнику и

ово сматрам за најпријатнију дужност нагласити, пун увјерења, да док то устраје, школа ће уродити цвјетајућим плодом.

### 3. Школа Цеклинска (нахија Ријечка).

Испит је трајао 14 јуна од 8<sup>1/2</sup>—11<sup>1/2</sup> прије подна и од 2—6 сати послје подна.

Школа је троразредна (I, III и IV раз.)

Уписано је дјеце у I разреду мушких 14

„ „ „ „ III „ „ 9

„ „ „ „ IV „ „ 7

Свега „ 30

На испиту је присуствовало : у I разреду мушких 13

„ „ „ „ III „ „ 8

„ „ „ „ IV „ „ 6

Свега „ 27

Напустили су школу услјед болијести и сиромаштине :

Из I разреда 1

„ III „ 1

„ IV „ 1

Свега из сва 3 раз. 3

Сви су православно-источне вјероисповиједи.

Успјех показан о испиту у I разреду :

Из хришћанске науке: више него врло добар.

„ српског језика: више него добар.

„ рачуна: врло добар.

„ земљописа: врло добар.

„ краснописа: добар.

„ цртања: добар.

„ пјевања: мање него добар.

„ гимнастике: врло добар.

„ дисциплине: више него добар.

Општи успјех у I разреду: више него добар.

Успјех показан о испиту у III разреду :

Из хришћанске науке: више него врло добар.

„ српског језика: више него врло добар.

„ словенског језика: врло добар.

„ рачуна: више него врло добар.

„ геометрије: више него добар.

„ земљописа: одличан.

„ српске историје: врло добар.

„ познавања природе: близу одличан.

„ познавање и њег. човј. тијела: близу одличан.

„ краснописа: близу добар.

„ цртања: добар.

„ пјевања: мање него добар.

„ гимнастике: врло добар.

„ дисциплине: више него добар.

Општи успјех у III разреду близу врло добар.

Успјех показан о испиту у IV разреду :

- Из хришћанске науке : више него врло добар.  
 „ српског језика : близу врло добар.  
 „ словенског језика : више него добар.  
 „ рачуна : више него врло добар.  
 „ геометрије : близу врло доаар.  
 „ земљописа : више него врло добар.  
 „ српске историје : више него врло добар.  
 „ познавања природе : близу одличан.  
 „ познавања и њег. човј. тијела : врло добар.  
 „ краснописа : близу добар.  
 „ цртања : близу добар.  
 „ пјевања : мање него добар.  
 „ гимнастике : добар.  
 „ дисциплине : више него добар.

Општи успјех у IV разреду близу врло добар.

Учитељ ове школе је свештедик, добре спреме и лијепе воље за рад, те је и приличан труд улагао, у коме би јаче успио, да га није по-гдје-кад ометала дужност парохијална. Школу је отпочео 15 октобра, радних дана држао је 185, по 5 сати дневно, а изостанака учинио је 15 ушљед смрти, вратовљеве, потребе црквене и дозволе главног школског надзорништва. Гдје-кад би се дјеча налазила под надзором старијег ученика. Владање учитељево је примјерно, те ужива потпуно народну љубав и повјерење.

Наставу му не продијава потребна живост, којом се буди интерес, те љубав к предмету. Човјек би помислио, да учитељ против воље предаје, што јако млитави душе дјечије. Често пута поставља неправилна питања, из којих природно истичу такви и одговори ; на пр. : уч. : што ти славиш ? Ђак : Божић. Уч. : Ко се највише стара о школи ? Ђак : Свети Никола и т. д. При вјеронауци прелази границу и наставног плана и дјечијих сила памћења и појимања, те се пушта у детална разјашњења старих рукописа и летописа. Питања поставља по неколико одједном, те ученик не зна на које да одговори. Читанака је било на сав III разред 2—3, те су сви ученици утаборили и подигли око ученика, који одговара, а тим га, наравно, и збунили. Језик учитељев је неправилан, на пр. : кренујо, табља, дадне, десѣтице, оте ли, нете, на шаки (ђак : на шаци) и т. д. Црквено и свјетско пјевање неправилно. Ово вриједи за све школе ријечке и приморске нахије, изузев Улцињ.

Од школских училиа два су протокола жестокко подерана, глобус је вас у дровцима, а слаба је за употребу „наша земља“ и карта Европе.

Школско здање једва се може таквим назвати : то вам је, ако се смијем изразити, просто коноба, којој би слабо користила икаква поправка. Жива је потреба зидати нову зграду. Учитељ с брлетвом желе, да се иста овида код „Свете Ђекле;“ то је централно мјесто за: Цеклићане, Улиће, Боково, пола Доброселзна и Косцјера. У оваквом случају требала би два учитеља за 4 разреда.

Капетани мјесне школске власти оvdје по могућности вршили су своју дужност лијепо и у свему потпомагали школске потребе.

При раздавању дарова опазила се оштра дрскост ученичка према учитељу: ученици се коришћаху и недозвољеним изразима. Ово су пошље-

дице дјечије распуштености, којој је крива прећерана попустљивост учитељева. Из овога избора и хрђави утицај родитеља, друштва и околине на васпитну страну, јер жестоко звучаху цинички изрази. Ово нека пане на леђа учитељева: зашто се није ставио као посредник између школе, родитеља, друштва и околине и то постепено лијечио!

## Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

**Висока одликовања.** — Приликом доласка Његовог Величанства Краља Србије Александра I. на Цетиње одликовани су: Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит **Митрофан** и Његово Високопреосвештенство Госп. Митрополит **Сава Косановић** орденом св. Саве првог степена; Г.г. прото *Крсто Машановић* и протођакон *Филип Радичевић* трећим степеном истог ордена.

**Приложници.** — Војвода *Ђуро Машановић* приложи једно повеће звоно храму светога пророка Илије у **Ђеклићима**.

*Петар Рамдановић* из **Кратора** приложи једно средње звоно храму исте цркве у **Ђеклићима** за душу своје матере **Кате**.

*Томо М. Вучковић* приложи истој цркви у **Ђеклићима** треће најмање звоно, храму св. пророка **Илије**.

Свештеник *Јован Чобелић* са **Сретње** набави један крет са стопом на светој трапези и два свијетњака, које приложи *Живко Лазаревић Кољенишић* храму светога великомученика **Георгија** на **Сретњу** у **Бјелопавлићима**.

Приликом богослужења 16 марта о. год., у **Врбну Доњем**, побожни хришћанин *Стефан Никковић* из поменутог села, приложи мјесној цркви храма св. **Јована Крститеља** 1 дол у вриједности 60 фр. а. вр. спомен за своје здравље као и своје супруге *Милице*.

## Ш К О Л С К И Г Л А С Н И К.

### Н А Р Е Д Б А.

На предлог Главног Школског Надзорништва, а по одобрењу Високог Министарства Просвјете, постављају се следећа господа за овогодишње *ревизоре* црногорскијех основнијех школа:

### I. Г. Ђуро Поповић Главни Школски Надзорник,

за школе:

- 1) у Братоножиће . (1 учитељ)
- 2) „ Лијеву Ријеку (1 „ )
- 3) „ Колашин . . . (3 „ )
- 4) „ Поља . . . . . (1 „ )
- 5) „ Доњу Морачу (1 „ )
- 6) „ Прекобрђе . . (1 „ )
- 7) „ Ровца . . . . . (1 „ )
- 8) „ Горњу Морачу (1 „ )
- 9) „ Ускоке . . . . . (1 „ )

### II. Г. Перо С. Мартиновић секр. Гл. Шк. Надзорништва,

за школе:

- 1) на Ријеку (2 учитељ.)
- 2) } у Бару (4 „ и 1 учитељица)
- 3) } у Бару (4 „ и 1 учитељица)
- 4) „ Мркојевиће . . (2 „)
- 5) „ Оцињу . . . . . (2 „ )
- 6) у Зупце . . . . . (2 „ )
- 7) на Љуботињ . . (1 „ )
- 8) „ Цеклин . . . . . (1 „ )

### III. Г. Лазар Перовић професор,

за школе:

- 1) у Ќрњице . . . . . (1 учитељ)
- 2) „ Бољевиће . . . (1 „ )
- 3) „ Глухи до . . . . (1 „ )
- 4) „ Брчеле . . . . . (1 „ )
- 5) „ Дупило . . . . . (1 „ )
- 6) „ Бајице . . . . . (1 „ )
- 7) } на Цетиње . . . . (3 „ и 2 учитељице)
- 8) }

#### IV. Г. Лазо Поповић професор,

за школе:

- 1) у Острог . . . . (1 учитељ)
- 2) } " Никшић . . . (5 " и 1 учитељица)
- 3) }
- 4) " Озриниће . . . (1 " )
- 5) " Жупу никшић. (1 " )
- 6) " Дугу . . . . . (1 " )


#### V. Г. Поп Вуко Поповић учитељ Кучки,

за школе:

- 1) на Андријевици . (3 учитељ.)
- 2) у Полимје . . . . (1 " )
- 3) " Велику . . . . . (1 " )

#### VI. Г. Ристо Марковић учитељ Подгорички,

за школе:

- 
- 1) на Каруч NACIONALNA BIBLIOTEKA (1 учитељ)
  - 2) " Метеризе CRNE GORE ĐURĐE . . . . (1 " )
  - 3) " Градац CRNOJEVIĆ . . . . (3 " )
  - 4) у Доњи Загарач (1 " )
  - 5) " Горњи " (1 " )

#### VII. Г. Лука Јововић учитељ Мркојевићски,

за школе:

- 1) на Његуше . . . . (1 учитељ)
- 2) у Ђеклиће . . . . (1 " )
- 3) " Цуце . . . . . (1 " )
- 4) " Грахово . . . . . (1 " )
- 5) " Вилусе . . . . . (1 " )
- 6) на Велимје . . . . (1 " )

#### VIII. Г. Андрија Јовићевић управљајући учитељ Ријечки,

за школе:

- 1) у Куче (Убли) . . (1 учитељ)
- 2) " Затријебач . . (2 " )



- 3) }  
 4) } " Подгорици . . (4 " и 1 учитељица)  
 5) " Голубовце . . (1 " )

**IX. Г. Андрија Рађеновић управљајући учитељ Барски,**  
 за школе:

- 1) у Спуж . . . . . (1 учитељ)  
 2) " М. Ждребаник (1 " )  
 3) на Дрезгу . . . . . (1 " )  
 4) у Тел. Пиперску (1 " )  
 5) " Горње Пипере (1 " )

**X. Г. Алекса Чукић управљајући учитељ Колашински,**  
 за школе:

- 1) у Језера . . . . . (1 учитељ)  
 2) " Црквице . . . . . (1 " )  
 3) на Горанско . . . . . (1 " )  
 4) у Шавник (1 " )  
 5) " Прагу (1 " )  
 6) на Луково (1 " )  
 7) у Драговољиће . (1 " )

Цетиње, 17 маја 1897.

Број 694.

Главни Школски Надзорник

**Ђуро Поповић.**

**Високо одликовање.** — Његово Величанство Краљ Србије Александар I благоизволио је одликовати Госпођицу Софију Петровну Мертваго, начальницу института Царице Марије, орденом св. Саве трећим степеном; а Марију Александровну Матренинску, наставницу, и проф. М. Ковачевића четвртијем степеном истог реда.

**Висока посјета.** — Његово Величанство Краљ Србије Александар I са својом пратњом изволио је посјетити Дјевојачки Институт Царице Марије, гдје му је био приређен врло лијеп дочек.

Господин Симић, пресједник Министарства Краљевине Србије, и М. Вујић, Министар Финансија, посјетили су Богословско-учитељску школу и Гимназију на Цетињу и распитивали о раду и устројству.

**Број школа у појединијем државама.** — У савезнијем Државама сјеверне Америке има једна школа на 210 ст.: у Норвешкој долази једна школа на 270 становника; у Швајцарској на 366; у Шведској на 443; у Француској на 473; у Италији на 546; у Шпанији на 560, у Данији

на 727; у Њемачком царству на 826; у Португалији на 848; у Холандији на 1015; у Белгији на 1070; у Великој Британији на 1203; у Грчкој на 1245; у Аустро-Угарској на 1350; у Румунији на 1754; у Бугарској на 1784; у Русији на 2196; Србији на 3115; Црној Гори 3125.

**Елзас-Лотарингија.** — Већ је доста година, како учитељство тих покрајина није задовољно са садашњим читанкама, јер су понајвише писане превисоко, па зато их дјеца тешко разумију. Сад се ради о том, да се уведу нове читанке, но посебне за градске, а посебне за сеоске школе. Земаљски шк. одбор одредио је 1000 марака награде писцу, који ће саставити најбољу читанку за сеоске школе.

**Португалска.** — Како је народна образованост у тој земљи на слабиим гранама, види се одатле, што у самом главном граду Лисабону од 301.206 становника знаде само 145.366 особа читати и писати, а то није ни половина од укупнога становништва тога града. Окружје лисабонско са 618.169 становника има двије трећине аналфабета (421.324 особа). У окружију Леирија, које има 217.278 становника, умије их само 24.663 читати и писати, а у окружију Гардиа од 250.156 становника има их ипак 213.345, који не умију ни читати ни писати. То су заиста врло жалосне прилике!

**Чистота школскога ваздуха.** — Професор Галери у Шотланду установио је, да чистота школскога ваздуха не зависи само од околине, у којој је школска зграда, него и од чистоће дјеце. Код чисте дјеце било је у једној литри ваздуха 42 бактерије, код нечисте 159, у чистим просторима 85, у нечистим 139, за тим код најмлађе дјеце 166, у вишем разреду 146, а онда даље 106, 76, 69, 68 и 51 бактерија.

**Школе у Прусској.** — Недавно је изгорела у једном селу у Прусској једна школа. Ватра се тако брзо раширила, да се учитељ са својим дјететом и око 40 ђака једва спасао, јер тек што су побјегли из учионице, таван се срушио. Но учитељеву жену нијесу могли спасти, јер су несрећом једна врата била изнутра затворена, а док су разбили прозоре, није се могло више ни ући без опасности за живот. Њену љешину нашли су пола изгорелу. Школа је била по себи трошна и сламом покривена, није дакле ни чудо, што се тако шта догодило. По извјештају падлежног министра има у Прусској око 1476 овако трошних школа.

## К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

„Дело“ лист за науку, књижевност и друштвени живот. Година четврта.

Годишња је цијена овом ваљаном нашем журналу 10 ф., а за ђаке 7. ф.

Свеска за април изишла је са овом садржином:

Прежалићеш и ти мене. пјесма Јов. А. Дучића.

Писма из Ниша, (о харемима) од Јелене Јов. Димитријевића (наставак).

Уз Шаргију, (прве севдалинке) Ариф.

Положај словенских народа у Јевропи, друго предавање г. грофа Андела Де Губернатиса.

Јунак наших дана. — друштвени роман — Јанка М. Веселиновића. Историјски елементи садшње национално-политичке борбе у Далмацији од Љ. Јовановића.

Писмо из Босне, од Живка.

Први кораци, роман К. М. Стањуковића (наставак)

Личност у историји: 4. Утицај историјског момента на рад великих личност врше своју улогу. Што је несумњиво својина велике личности, од Драг. М. П. (свршетак).

Биљешке о Власотинцу, од Тих. Р. Ђорђевића.

Васпитачеве забјелешке, саопштава их и намјењује родитељима Сретен.

Политичка хроника, од Ђ.

Позоришни преглед, од Бор. П.

Критика и библиографија: Бисерке, приповијетка из сеоског живота, написао Мих. Сретеновић, Београд. Издање књижарнице Велимира Валожича, реферат М. К. Драгутиновића.

Неколико новијих књига о Босни.

Guillaume Capis. A travers la Bosne et la Herzégovine, études et impressions de voyage. Paris 1896. од Радосава Васовића (наставак).

2 Thomson H. C The outgoing Turk. Impressions of a journey through the western Balkans London 1897. реф Др. В.

Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des östlichen Reiches (527-1453.) Von Karl Krumbacher, реф Јов. Х. Васиљевића.

Краћи реферати: Историја Срба по домаћим и страним изворима и писцима израдио Милан С Убавкић. Друга књига Београд 1897.

Д-р Ђорђе Петковић: Abel-ова теорема доказна алгебарски и помоћу Riemann-ове теорије функција. (Докторска дисертација 1893.) Београд 1897 реф. Ј.

Michel Pétrovitch: Sur l'équation différentielle de Riccati et ses applications chimiques од И.

Michel Petrovitch: Sur la décharge des conducteurs a capacité resistance et coefficient de selfinduktion variables, реф. И.

Биљешке: Друштва, Књижевност, Новинарство, Умјетност и Лични гласови.

„Наставник“ лист професорскога друштва. Година 1897. Власник Професорско Друштво. Одговорни уредник Л. Лазаревић проф. I биоградске гимназије.

Преглед садржине 5 свеске: 1. Ученици, написао д-р Бакић. — 2. Из српске или хрватске синтаксе: Порицање (negatio), написао К. Миленковић. — 3. Историја српскога народа за средње школе у краљевини Србији, од Љ. Ковачевића и Љ. Јовановића; реферат Јована Ђорђевића, Крстанског. — 4. Methodischer Leitfaden für den Unterricht in der Naturgeschichte: Mineralogie von Dr. Bail; реферат С. П. Ст. — 5. Писмо уредништву. Одговор г. Јеленка Михаиловића г. Р. Мајсторовићу на његов чланак: Заједнички физички и хемијски кабинет. — 6. Новине из наставе и науке. — 7. Рад у школи и за школу. — 8. Професорско друштво. — 9. Лични

гласови: Кретање наставника. — 10. Ковчежић. — 11. † Милош К. Димитријевић, предавач. — 12. Библиографија. — 13. Прилог наставнику: Физика у средњим школама, од д-ра Ј. Кислинга, преве Ђ. Анђелковић.

„Наставник“ излази годишње у десет мјесечних свезака (за вријеме распушта не излази) од четири табака, а стаје за чланове Проф. Друштва и учитеље основних школа — чланове Учитељског Удружења — годишње 6 динара, а за друге претплатнике годишње 15 динара или круна.

Претплата се шаље *Управи Професор. Друштва, Биоград-Вогословија*. — Претплату изван Србије прима и *Књажарница Велимира Валожика у Биограду*.

„Учитељ“ педагошко-књижевни лист, орган учитељског удружења. Гласник и издавач Учитељско Удружење. Уређивачки одбор: Ђока Ивковић и Н. Ј. Соколовић, учитељи у Биограду. Уредник Н. М. Чолаковић учитељ у Биограду.

Садржај св. 8 за април: 1. *Смјер васташања* од проф. Рајна саопштио А. Марић учитељ. — 2. *Неколико напомена о предавању земљица* од М. Љ. В. учитеља. — 3. *Какве треба да су школске мате?* од Кр. Јонића уч. — 4. *О заразним болестима у школи* (дифтерија) од д-ра В. Ж. Ђорђевића школског љекара. — 5. *Ушцај учитељице на породицу* од Тилије. — 6. *Правописна правила* (утврђена за издања Српске Књижевне Задруге. — 7. *Педагошки преглед*: а) Усправно и косо писање, од Д. Ј. Путниковића учитеља. — 8. *Забави и наука*: а) Растанак од М. Сретеновића учитеља. — б) *Државни преглед*: а) Реферат о поднијетим рукописима на конкурс Учитељског Удружења, од Д. Ј. Путниковића учит. — 10. *Гласник*. — 11. *Учитељ. Удружење*. — 12. *Извјештаји и саопштења*.

„Учитељ“ излази 1 пут мјесечно у свезакама од 5—6 табака. Годињу почиње и свршава са школском годишном (Јуна и августа лист не излази.) Рукописи шаљу се уреднику и не враћају се.

Претплата се шаље Главном Одбору Учитељског Удружења у Биограду.

Цијена је листу: За цијелу годину: за Србију 10 динара. За друге земље 10 франака или 5 фиор. За пола године 5 динара, 5 франака или 2.50 фиор.

**Српски Архив** за цјелокупно љекарство. Орган српског љекарског друштва. Уређује Др. Јован Данић.

1. Оригинални радови: стр. 233. 1. *Purpura rheumatica gangraenosa* од Др. П. Папакостопулоса (233.) 2. *Каламљење богиња у 1896. год.* од Д-ра Л. Илића (свршетак) 236. — 3. *О рађању и умирању у Београду за последњих 14 година* од Д-ра Вој. Н. Ђорђевића (242.) —

II. Преглед литературе: стр. 248. 4. *О лијечењу рака и саркоме без ножа* (наставак) (248). — 5. *О лијечењу аборта* (252.) — *Под којим условима може се допустити да једна дојиља доји дијете једног сифилистичара* (253). — 6. *Нов начин справљања пијаће воде без кухњих клица* (254). — 7. *погрешке при лијечењу водом* (256). — 8. *О астми у носу и њен однос ка емфизему* (258). 9. *Интерстицијални кератитис у стеченом сифилису* (258) — 10. *Неврастенија и општа парализа* (259). —

III. *Извјештаји о раду љекарских заједница*: стр. 260.

11. *Међународна Санитетска Конвенција у Венецији* (260). — 12. VIII. *конгрес француских Невролога и Психијатра, Међународни конгрес*

за Хигијену, VI. сесија франц. примаљског друштва (261—262.) — 13. Рад српског лекарског друштва, II. редовни састанак од 15. фебруара 1897. год. (262). —

IV. Вијести о стручним заводима и установама: стр. 268. 14 Боловање и умирање војника стал. кадра у Јануару и Фебруару (268.) — 15 Извјештај болнице за душевне болести за мјес. Април (269.) — 16. Седмодневни извјештај физиката вароши Биограда (270). — 17. Мјесечни извјештај о заразним болестима у Србији за Фебруар (271). —

V. Биљешке: стр. 272. 18 Санитетски влакови од Дра Мите Поповића (272) —

VI. Пабирци: стр. 279. 19 Докторске дипломе на њемачким универзитетима (279). —

VII. Сталешке и личне вијести: стр. 279. 20 Премјештања, отпуштања и т. д. санитарског персонала (279).

VIII. Јавна ријеч: стр. 280. 21. Нешто из нове апотекарске таксе (280). — Као додаток: I. Таблица о боловању у болницама за Март 1897. год. II. Таблица о боловању и умирању у варошима и варошицама за Фебруар.

III. Таблица о боловању и умирању у варошима и варошицама за Март. Као прилог: Народна здравље“ популаран часопис са засебном пагинацијом.

Цијена листу годишње: За Србију 8 динара у сребру; ван Србије 10 франака у злату, или 10 круна. „Народно Здравље“ издаје се и засебно те онда стоји за Србију 4 динара, ван Србије 5 франака у злату, или 4 круне. Рукописи и новац слање се дру. Јовану Данићу, Београд.

За чланове „Српског Лекарског Друштва“ овај је часопис бесплатан. Ко није члан, а неће да се пријави, молимо га, да пошаље лист одмах натраг.

„Бранково Коло“ за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Паја Марковић Адамов. У Ср. Карловцима. Број 20. Год. 3.

Садржај: Слава Јосифу Панчићу! — Сријемски: Даклен знамо... (пјесма). — Ј. Д.: Је ли то син, (пјесма). — Ј. Д.: Својој мајци, (пјесма). — А. А. Меј (Р. Ј. Одавић): Шта је вријеме? (пјесма). — Драгутин Ј. Илић: Свијетле слике из српске борбе за крет часни 12. (приповијетка). — Ernest Daudet: Журдан Главосјеча 20. (роман). — И. Руварац: Montepetrina 9. — Историја (А. Ђукић: Прилог историји српских школа у Аустро Угарској). — Ковчежић: Књижевне биљешке. Просвјетни и друштвени гласник. Биљешке о умјетности. Народно здравље. Лица.

„Бранково Коло“ излази сваког четвртка. Цијена је листу за Аустро Угарску, Босну, Херцеговину и Црну Гору на годину 5 фиорина, на мо године 2 фиор. 50 новч., на четврт 1 фиор. 25 новч., (за ђаке 3 фиор. 50 новч. годишње, 1 фиор. 75 новч. на по године).

„Гласник“ земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник Коста Херман. IX. 1897. 1. Уредништво: Сарајево, бос. херц. земаљски музеј. Администрација: Сарајево, земаљски економат. Годишња цијена Гласника са поштарином 2 фор. а. вр. Поједине књиге са поштарином 80 новч. Сарајево, земаљска штампарија 1897. На великом формату са 182 стр. Садржај: Dr. Сиро Трухелка: Slavonski banovci. (Prinos hrvatskoj numismatici.) Томо Драгичевић: Налазиште из неолитичког доба на Краљевинама код Новог

Шехера С. F. Nuber: *Prinos kronologifi slavonskih novaca*. Омор Рајсер (Reiser) и Лудевит пл. Фирер (Führer): „Materialien zu einer Ornithologie balcanica IV. Montenegro.“ (Прилози к изучавању птичијег свијета балканских земаља IV. Црна Гора).

**Изгубљено дете**, приповијетка за младеж, од Хр. Шмида, превео Мих. М. Станојевић учитељ. Београд накладом књижаре Велимира Валожића. 8° стр. 58. Цијена 60 пара дин.

**Деца путници**, приповијетка за младеж, написао Мих. М. Стефановић учитељ. Београд, накладом књижаре Велимира Валожића. 8° страна 57. Цијена 60 пара дин.

Обје ове књиге су украшене и лијепим сликама, а штампане врло лијепо и укусно. У њима ће читаоци наћи лијепе забаве и поуке, зато их лијепо свима препоручујемо. Добро би било, да наши учитељи такође препоруче их имућнијим родитељима, да набаве за своју дјецу.

**Из народа и о народу**, пише Лука Грђић Бјелокосић. Књига друга, издање пишчево. Мостар, штампа прве српске књижаре и штампарије Владимира М. Радовића Цијена 50 новчића.

Садржина је ове књиге: 1. Опис Гацка са старинама по народном причању. 2. Народна ношња. 3. Бојење пређе. 4. Народно сујевјерије. 5. Народна гатања. 6. Народни лијекови. 7. Босански без (плато).

Писац горње књиге познат је нашој читалачкој публици као марљиви и даровити посматрач народног живота. Зато топло препоручујемо ову као и прву књигу „Из народа и о народу“ свима онима, које занима живот нашег народа.

**Књижевни оглас.** Сада је изишла из штампе „Општа Педагогика“ од дра Војислава Бакића, професора Велике Школе у Биограду. Књига има 32 табака. Цијена јој је 2 фор. 50 новч. (2 круна). Књига се ова за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину и Црну Гору може добити у књижарници Мил. Каракашевића у Сомбору (Zombor, Bácska). — Ко за ову књигу напред пошаље новац упутницом, добиће је с плаћеном поштарином.

*Carmina composuit Fr. Elezović gymnasii professor. Belgradii sumptibus auctoris. Typis S. Horovitz MDCCCXCVII.*

**Позив на претплату!** Кроз који дан изаћи ће из штампе ново дјело под насловом: **Марко Цар**, моје симпатије Књижевне слике и студије. Коло Н. Војислава Илић, Змај Јован Јовановић, Симо Матавуљ, Л. К. Лазаревић, Емилио Кастелар, Александар Дима млађи, Е. Мелхиор де Вогије.

Дјело ће износити до 15 штампаних табака енглеског формата *Дету*; хартија ће бити јако дебела и сатинирана, а штампа дивотна. Корице ће бити у јаком картону са више боја и с укусном изработом, а цијена ће бити само: 2 круне или 2 динара. Мостар, издање и штампа књижарнице Пахер и Кисића.

† **Паја Јовановић**. Још ни травом нијесу порасли гробови нашијех умрлицјех врлицјех новинара Сава Бјелановића, уредника „Српског Гласа“ и Савића, уредника „Цариградског Гласника“, а ево нам немилта смрт истрже још једног из кола бораца за српску ствар на књижевном и политичном пољу. Овијех дана престао се у Загребу и врлиједни уредник „Србобрана“ Паја Јовановић. Нек му је вјечни покој и спомен међу нама!

† **Буро Радичевѣнъ.** Нашегъ вриједногъ протоѳакона и секретара Митрополије цетињске г. Филипа Радичевѣна задесио је тежакъ ударъ: његовъ јединацъ синъ, Буро, студентъ првогъ курса медицине у Москви, напрасно је преминуо, те је тужанъ отацъ са једномъ својомъ кѣри путовао чакъ у Москву, да сахрани свогъ јединца. Учествујући у жалости тужногъ оца, молимо Свевишњегъ, да умрломъ удијели царство небеско и вѣчни покој.

## ОБЪЯВЛЕНІЯ.

„ДУШЕПОЛЕЗНОЕ ЧТЕНІЕ“ въ 1897 году. Изданіе журнала „Душеполезное Чтеніе“ въ 1897 году, тридцать восьмьтъ съ начала его изданія, будетъ продолжаться на прежнихъ основаніяхъ. При благословеніи высокопреосвященнѣйшаго Сергія, митрополита Московскаго и Коломенскаго, и преосвященнѣйшаго Виссаріона, епископа Костромскаго и Галичскаго, несшаго труды по редакціи „Душеполезнаго Чтенія“ ровно тридцать лѣтъ, и при его полномъ и постоянномъ содѣйствіи, новая редакція и въ настоящемъ (теперь уже восьмомъ) году—будетъ продолжать то же святое дѣло—служить духовному и нравственному наставленію христіанъ, удовлетворять потребности назидательнаго и понятнаго духовнаго чтенія.

Въ составѣ журнала входятъ:

1) Труды, относящіяся къ Священному Писанію, твореніи св. отцевъ и православнаго Богослуженія. 2) Статьи въручительнаго и нравоучительнаго содержанія, съ обращеніемъ особеннаго вниманія на современныя явленія въ общественной и частной жизни. 3) Историко-историческіе рассказы на основаніи первоисточниковъ и исторически авторитетныхъ памятниковъ. 4) Воспоминанія о лицахъ замѣчательныхъ по заслугамъ для Церкви и по духовнонравственной жизни. 5) Письма преосвященнаго Теофана-Затворника, іеросхимонаха о. Амвросія Оптинскаго и „Врачество духовное отъ міра собираемое“ преосв. Гереміи-Отшельника, по краткости, общедоступности и назидательности произведеніе однородное съ лучшими письмами преосвящен. Теофана и о. Амвросія. 6) Общепонятное и духовно-поучительное изложеніе свѣдѣній изъ наукъ естественныхъ. 7) „Бесѣды“ Вселенскаго патріарха Анѳима VII; Уроки благодатной жизни по руководству о. Іоанна Кропштадтскаго; „Цвѣты съ Луга Духовнаго;“ Слова, поученія, и вѣбогослужебныя чтенія особенно на основаніи святоотеческихъ твореній и наиболѣе знаменитыхъ пастырей Церкви. 8) Описаніе путешествій къ святымъ мѣстамъ и очерки изъ „Исторіи Пустынныхъ Отцевъ.“ составляющіе прекрасное дополненіе къ „Цвѣтамъ съ Луга Духовнаго.“ 9) Свѣдѣнія и сужденія о расколѣ. 10) по возможности документальныя и въ то же время понятныя свѣдѣнія о западныхъ исповѣданіяхъ: римскокатолическомъ, лютеранскомъ, реформатскомъ и другихъ сектахъ и разборъ ихъ ученій и обрядовъ. Потому самому, что редакторъ журнала долгое время преподавалъ о западныхъ исповѣданіяхъ въ Московской Духовной Академіи и три раза отправлялся за-границу, чтобы лучше ознакомиться съ ними на мѣстѣ, — на этотъ отдѣлъ обращено его особенное вниманіе и матеріала имѣется

очень много. 11) Имѣющія руководственное для пастырей и мірянъ значеніе резолюціи, мнѣнія, донесенія и письма Московск. митрополита Филарета. 12) Разныя извѣстія и замѣтки.

По примѣру прошлыхъ лѣтъ и въ 1897 году въ Душеполезномъ Читаніи нѣкоторыя статьи будутъ иллюстрироваться соответственными рисунками особенно съ работъ нашего знаменитаго художника В. М. Васнецова изъ новаго Владимірскаго собора въ Кіевѣ.

Годовая цѣна журнала съ пересылкой за 12 книгъ, въ которыхъ до 2.300 страницъ, только 4 рубля. За-границу 5 рублей.

Адресъ: Москва. Въ редакцію журнала: Душеполезное Читаніе, при церкви Святителя Николая въ Толмачахъ.

Можно подписываться и во всѣхъ болѣе извѣстныхъ книжныхъ магазинахъ.

Редакторъ-издатель заслуж. проф. прот. **Димитрій Васицынъ.**

**„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ**, издаваемый при С.-Петербургской Духовной Академіи. Еженедѣльный журналъ, съ ежемѣсячными книжками прибавленій. 1897 года.

Годовая цѣна въ Россіи „Церк. Вѣстника“ съ „Христ. Читаніемъ“ 8 р., съ приложеніемъ „Твореній св. І. Златоуста“ — 9. р.; каждаго журнала отдѣльно 5 р., съ приложеніемъ „Твореній св. І. Златоуста“ — 6. р. 50 к. За границей на 2. р. дороже на журналы и на 50 к. на „Творенія.“

Отдѣльные №№ „Церковн. Вѣстника“ по 15 к.; книжки „Христ. Читанія“ по 50 к.; отдѣльные томы „Твореній св. І. Златоуста“ — 2 руб. съ перес.

Иногородные подписчики надписываютъ свои требованія такъ: Въ Редакцію „Церк. Вѣстника“ и „Христ. Читанія“ С.-Петербургъ.

Продолжается подписка на оба журнала съ приложеніемъ „Полнаго Собранія Твореній св. І. Златоуста.“ Съ настоящаго 1897 года „Христіанское Читаніе“ выходитъ ежемѣсячно — въ двѣнадцать книжкахъ вмѣсто шести.

## П О Р У К Е У Р Е Д Н И Ш Т В А

**Писцу чланка „Опис Ждребаника.“** Далекое није овај описе написан тако, да се може штампати у „Просвјети“; мучно сам се, не би ли што скршио, али пошто сам изоставио неправилности и сувишно. за штампу готово није ништа остало: много ријечи, а стварног мало.

**Једном учитељу, који је свршио на страни.** Чланак не можемо штампати. Што треба и како — то оставите да се мисле људи, који раде по тридесет и више година. Ви сте тек, тако рећи, јуче дошли, па се нијесте могли добро упознати са стањем ствари. Као што нијесте могли савладати четито ни српску ортографију, него гријешите, премда сте учили на страни у мјесту, гдје се добро могла граматика изучити, тако исто и ваши назори могу бити погрешни. Гледајте што стварније, у чему сте искуснији, па ћемо радо употребити, као што смо већ нешто од вашег рада.